

KON. MIL.ACADEMIE
BIBLIOTHEEK
Postbus 90.154
4800 RG. BREDA

militaire spectator

WAARIN OPGENOMEN
DE OFFICIËLE
MEDEDELINGEN VAN
DE KONINKLIJKE
LANDMACHT EN DE
KONINKLIJKE
LUCHTMACHT

MS
150

1 Divisie „7 De-
cember”
vijfendertig jaar

(zie biz. 387)

militaire spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris:

Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag

Ledenadministratie:

K. Doormanlaan 274,
2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

W. Walthuis

brigade-generaal der infanterie b.d.

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

H. A. Baaij

commodore van de Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

R. B. J. Bongers

majoor der cavalerie

ir. G. M. van der Laan

kolonel van de technische staf

W. C. Louwerse

kolonel van de Koninklijke luchtmacht

drs. J. W. M. Schulten

luitenant-kolonel van de verbindingdienst

CORRESPONDENTIE:

Grote Marktstraat 40, 2511 BJ
Den Haag. Tel. (070) 72 13 68

ABONNEMENTEN:

f 30,-, buitenland f 40,- per jaar.
Losse nummers f 2,75

ADVERTENTIES:

Info-pers, Dubloen 56, 3641 ND
Mijdrecht, tel. (02979) 44 21
Contractprijzen op aanvraag

NADRUK VERBODEN

384 Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

385 „Ondankbare taak . . .”

387 De 1 Divisie „7 December” 35 jaar, door A. J. Cornelese, majoor vsd der infanterie

398 Een vlootbasis in Straat Soenda. Strategisch meesterwerk als twistappel tussen KNIL en Koninklijke marine (I), door prof. dr. G. Teitler, hoogleraar Koninklijk Instituut voor de Marine

413 Het pantserwapen van de Verenigde Staten, door M. C. van der Hoog, luitenant-kolonel der cavalerie

425 Boeken

426 Vakpers: Inzet van een Russische afdeling veldartillerie

OFFICIELE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT - KONINKLIJKE LUCHTMACHT

Uit de landmacht- en luchtmachtorders

LaO 63030(55.6/7). Geestelijke verzorging (herdruk, februari 1981).

LaO 81003(78/479) / LuO 81503 (78/167). Regeling deelneming aan vrijwillige schietoefeningen ter onderhouding van de schietvaardigheid door reserveofficieren met groot verlof.

LuO 63525(55.6/6). Geestelijke verzorging (herdruk, februari 1981).

LuO 80527(21/49b). Eerste fase compensatieregeling.

LaO 62053(55.13/6) / LuO 62562 (55.13/5). Regeling geldelijke uitkeringen aan beroeps- en reserve-militairen, die op de datum van hun ontslag arbeidsongeschikt zijn of zulks korte tijd later worden (herdruk, maart 1981)

LuO 81504(23.1/95a). Wijziging nominatieve samenstelling commissie van advies voor de benoeming tot cadet bij de onderscheidene opleidingsrichtingen van de KLu.

Lamed 513-75(55.3/171). Filmvoorstellingen (herdruk, februari 1981).

Lamed 004-81 (51.12/50i) / Lamed 503-81 (51.12/43i). Vaststelling extra toelage voor studiejaar 1980/1981 (besluit tegemoetkoming studiekosten adspirant-officieren ge-

neeskundige dienst krijgsmacht).

Lamed 005-81 (55.6/15) / Lamed 504-81(55.6/14). Vaststelling formulier geestelijke verzorging.

Lumed 507-81(83/8). Vervoer voor rijksrekening bij ontslag uit de dienst.

Lamed 0/0-81(21/51b). Regeling werk- en rusttijden militairen.

Lamed 011-81(55.3/211) / Lumed 509-81(55.3/212). MCAM 15-uursrit 1981.

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

VS 11-25 (Radiotelefonietelexprocedures, 2e druk). De herziening van dit voorschrift was noodzakelijk door de invoering van het nieuwe berichtenformulier Lf 15905. Tevens is de procedure t.b.v. gelijkloop met VS 11-18, Telexprocedures, enigszins aangepast. Bovendien is in deze druk een nieuw voorbeeld van een overzicht radioverbindingen verwerkt, noodzakelijk geworden door wijziging van de Stanag 5042 „Militaire telecommunicatie tekens en symbolen”.

VS 11-30 (De veldpostdienst, 2e druk, 2e wijziging). Deze wijziging vloeit voort uit de invoering van de postcode. Zij is mede het gevolg van enkele wijzigingen van benamingen de PTT-dienst betreffende en een nieuwe beschikking van de directeur-generaal der PTT.

VS 11-31 (De (hoofd)facteur en zijn taak, 2e druk, 1e wijziging). Deze wijziging is eveneens het gevolg van de invoering van de postcode en de aanduiding „DIENST DEPARTEMENT VAN DEFENSIE” rechtsboven op de adreszijde van de dienstenveloppe.

Lf 15971 (Jaarnaal voor verbindinginstallaties AVKL, 1e druk). Doel en gebruik van dit nieuwe legerformulier zijn beschreven in VS 11-4/2, 2e druk. De verstrekking van het formulier vindt uitsluitend plaats aan St CVKL, C-VOC en C-541 en C-543 verbindingsbataljon.

Lf 15972 (Bezoekersregister (t.b.v. alle objecten AVKL), 1e druk). Doel en gebruik van dit nieuwe legerformulier, waarvan de verstrekking uitsluitend plaatsvindt aan St CVKL, C-VOC en C-541 en C-543 verbindingsbataljon, is eveneens beschreven in VS 11-4/2, 2e druk.

Lf 15973 (ECM Rapport, 1e druk). Het gebruik van dit rapportageformulier is beschreven in VS 11-1/2, 1e druk.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

„Ondankbare taak . . .”

MS Toen Karl von Clausewitz ruim anderhalve eeuw geleden zijn sindsdien ontelbare malen geciteerde en maar al te vaak misbruikte stelling neerschreef „Der Krieg ist nichts als eine Fortsetzung des politischen Verkehrs mit Einmischung anderer Mittel”, legde hij daarmee vast dat de krijgsmacht derhalve uitsluitend bestaansrecht mag hebben in haar hoedanigheid van aan de politieke leiding van de staat onderworpen werktuig. Over die, ook in de Nederlandse militaire organisatie als vanzelfsprekend aanvaarde, onderschikking werd reeds eerder op deze plaats gesproken, en wel onder de titel „Het primaat van de politiek?” (*Mil. Spect.* 148(1979)(2)47). In dat editoriaal werd onder meer betreurd dat niet alle politici zich doorlopend bewust betonen van de noodzaak een dergelijk instrument dan ook in goede staat te blijven onderhouden en de doelmatigheid daarvan voortdurend te optimaliseren. Het toen vertolkte standpunt verwekte ontstemming bij ten minste één der defensiedeskundigen uit de Tweede Kamer, die zich daarom bij de minister meende te moeten beklagen in plaats van een — wellicht verhelderende — discussie aan te gaan in de daarvoor beschikbare rubriek *Meningen van Anderen* in dit blad. Kernpunt van de in het editoriaal verwoorde opvatting was, dat de gemiddelde Nederlandse politicus zijn prioriteiten wel wat vreemd pleegt te leggen wanneer er over Defensie moet worden beslist; daarbij kan bezwaarlijk worden ontkend dat het gros onze politici maar al te zeer geneigd is het ministerie dat in eerste instantie de verantwoordelijkheid voor het militaire apparaat draagt, te beschouwen als het sluitstuk in de totstandkoming van de rijksbegroting. Het moet dan ook wel worden betwijfeld of een eventuele discussie werkelijk een totaal ander licht op het onderwerp had kunnen werpen.

Waarschijnlijk hebben de gedachten van verscheidene Nederlanders zich langs dezelfde lijnen bewogen tijdens de informatiebesprekingen die moesten leiden tot de vorming van een nieuw kabinet. Kenmerkend bleek weer eens de manifeste afkeer die verschillende politieke partijen aan de dag leggen zodra zij vrezen te zullen worden „opgezadeld” met de verantwoordelijkheid voor onze nationale veiligheid in bondgenootschappelijk verband. Typerend was in dat verband wel de uitspraak van de man wiens partij met haar zeventien zetels ongeveer 11% van de Nederlandse kiezers vertegenwoordigt: zodra de informatie zich zodanig begon te ontwikkelen dat het ernaar uitzag dat deze partij de minister van defensie zou moeten (!) leveren, sprak hij in een tv-interview openlijk van „die ondankbare taak”. Het laat zich denken dat tal van leden van de krijgsmacht, en vele anderen die deel uitmaken van de defensieorganisatie, die karakterisering hebben ervaren als een bevestiging van wat zij allang pijnlijk beseffen, namelijk dat zij het zijn die een ondankbare taak hebben te vervullen!

Klaarblijkelijk ligt de tijd reeds ver achter ons, dat het een eer werd geacht het departement te beheren waarin de soevereiniteit van de Nederlandse natie zowel haar belichaming als haar waarborgen vond. Dat was in de beginperiode van het Koninkrijk der Nederlanden, dat na de Franse overheersing zijn vrijheid had herkre- gen, gelukkig weer baas was in eigen huis en vastbesloten dat ook te blijven. In die tijd stond de krijgsmacht dan ook zeker niet in een kwaad daglicht, en de minister die Nederlandse staatsburgers opriep voor het voldoen aan hun verplichting „mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied” behoefde niet te vrezen dat hij zich daardoor gehaat zou maken. Het

was de tijd, waarin het Nederlandse volk nog zózeer blij was met en trots op de eigen vrijheid en onafhankelijkheid dat men zich ervoor zou hebben geschaamd een andere natie te laten opdraaien voor het verdedigen daarvan. Kortom, het was de tijd waarin geen enkele, zichzelf respecterende, politicus het in zijn hoofd zou hebben gehaald de landsverdediging te betitelen als „een ondankbare taak”.

Maar, zoals gezegd, die tijd ligt in een ver verleden. Het is evenwel goed te beseffen dat de in ónze tijd geventileerde opvattingen uit politieke kring in hoge mate frustrerend zijn voor hen die „het militaire werktuig van de overheid” be-mannen; die vaak de middelen moeten ontbe-ren die voor een werkelijk optimaal functione-ren van dat instrument toch onontbeerlijk zijn; die redenen te over hebben zich in de steek gela-ten te voelen door de politiek welker primaat zij erkennen doch die hen herhaaldelijk tegenover de bondgenoten voor schut laat staan; en die zich desondanks onverdroten blijven inzetten voor hun essentiële taak, ook al schrikken politi-ci terug voor wat bij de volgende verkiezingen misschien stemmen zou kunnen kosten!

In het belang van de krijgsmacht en haar leden van hoog tot laag, in het belang ook van de Ne-derlandse natie als geheel die haar als loyale bondgenoot verworven goodwill dreigt te ver-spelen, is het zeer te hopen dat de nieuwe minis-ter van defensie en zijn staatssecretaris(sen) dui-delijk afstand willen nemen van opvattingen als

waarvan in het vorenstaande moest worden vastgesteld hoe denigrerend zij in wezen zijn. Een positieve instelling van de defensiebe-windsliden alleen zet echter nog geen zoden aan de dijk: verbetering van de totaliteit is slechts haalbaar indien ook de andere leden van het kabinet een overeenkomstige houding aan-nemen en bovendien het merendeel der volks-vertegenwoordigers zich metterdaad wil realise-ren dat het volk waarover zij beschikken wel de-gelijk prijs stelt op het behoud van zijn vrijheid en voor de verdediging daarvan ook *wel dégelijk dankbaar* wil zijn!

Gegeven de huidige situatie in politieke kring mag er op dit gebied derhalve werkelijk wel het nodige veranderen. Het zou misschien niet zo kwaad zijn indien de betrokken politici eens aandachtig wilden beluisteren hetgeen ter zake wordt betoogd door vooraanstaande personen uit overeenkomstige sectoren in het buitenland. Een voortreffelijk voorbeeld daarvan kan wor-den gevonden in de voordracht die de SPD-mi-nister van defensie van de Bondsrepubliek Duitsland, dr. H. Apel, op 10 juni jl. in Den Haag hield op uitnodiging van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgsweten-schap (een verslag van die bijeenkomst en van de op de voordracht aansluitende belangwek-kende discussie wordt gepubliceerd in het or-gaan van de vereniging dat op 15 oktober a.s. verschijnt): daarvan kennis nemen en daarnaar handelen zou het primaat van de politiek stellig weer zinvol inhoud kunnen geven.

KONINKLIJKE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP

Op 17 september a.s. te 19 uur houdt de vereniging voor leden en introducés een bijeenkomst in de Officiersmess te Schaarsbergen, waar door Amerikaanse en Engelse in-leiders, waaronder Pentagon-medewerkers, een voordracht zal worden verzorgd over

The rapid deployment force

Deze voordracht zal worden herhaald op 18 september in de Prinses Julianakazerne te Den Haag, aanvang 14.00 uur.

Introductie: d.t.v. de secretaris, Ikol W. F. Anthonijsz, Denijsstraat 135, 2551 HJ Den Haag (tel. tijdens diensturen (070) 73 24 33).

De 1 Divisie „7 December” 35 jaar

A. J. Cornelese

majoor vsd der infanterie

Bij belangrijke jubilea wordt vaak het curriculum vitae van de jarige vermeld. Veelal worden dan in chronologische volgorde de belangrijkste momenten belicht. Bij het jubileum van de 1 Divisie „7 December” is het goed op deze manier te laten zien hoe de divisie zich in de 35 jaren van haar bestaan heeft gemanifesteerd.

De voorgeschiedenis

Op zondag 6 december 1942 hield Hare Majesteit Koningin Wilhelmina in Londen voor Radio Oranje een rede waarin zij de Japanse aanval op Nederlands-Indië, en de daarop volgende oorlogsverklaring door Nederland aan Japan op 7 december 1940, herdacht. Door de tijdzone waarin het voormalige Nederlands-Indië ligt, werd de rede aldaar niet op 6, maar op 7 december ontvangen, waardoor later de laatstgenoemde datum aan de rede werd verbonden.

In die rede stelde Hare Majesteit dat

... na de bevrijding een rijksverband zal ontstaan waarin Nederland, Indonesië, Suriname en Curaçao te zamen deel zullen hebben, terwijl zij ieder op zichzelf de eigen, interne aangelegenheden in zelfstandigheid en steunend op eigen kracht, doch met de wil elkander bij te staan, zullen behartigen.

In het begin van 1941 had de Nederlandse minister van defensie in Londen het Bureau Bijzondere Aangelegenheden opgericht, dat tot taak kreeg de terugkeer van Nederlandse strijdkrachten naar Nederland voor te bereiden. Een onderdeel van dat bureau was de Ministeriële Commissie Oorlogvoering, die de oprichting van een Expeditionaire Macht (EM) moest voorbereiden. De taak van die EM zou de bevrijding van Nederlands-Indië zijn. De commissie diende rekening te houden met de geallieer-

de visie dat eerst Europa, en daarna pas het Verre Oosten, moest worden bevrijd.

Voor de bevrijding van Nederlands-Indië werden twee typen troepen voorzien, namelijk één voor de herovering en één voor het handhaven van het gezag in de heroverde gebieden. Voor de herovering werd gedacht aan de op te richten EM, en voor de handhaving van het gezag aan de op te richten zogenaamde gezagsbataljons. De plannen voor een EM werden in de laatste oorlogsjaren beïnvloed door internationale politieke opvattingen. In de Verenigde Staten ontwikkelde de publieke opinie zich tegen een weer oplevend kolonialisme in de wereld, en de regering van de VS bleek niet geneigd de Nederlandse regering te steunen bij de vorming van een EM.

De Britse regering echter had zelf belangen in het Verre Oosten en toonde wel begrip voor het Nederlandse standpunt. In april 1944 kwamen de Britse en de Nederlandse regering overeen dat de EM op Brits grondgebied kon worden opgeleid en dat de Britse regering de uitrusting zou leveren na „D-day”, de dag waarop Nederland zou zijn bevrijd. Daarna werd het Bureau Expeditionaire Macht opgericht dat de vorming van de EM en de gezagsbataljons zou voorbereiden. De Nederlandse regering nam zonder meer aan dat de strijdkrachten met vrijwilligers konden worden gevuld. De EM zou een divisie worden volgens het model van een Britse light infantry division met een sterkte van 20.000 man.

In september 1944 was het zuidelijke deel van Nederland bevrijd, maar het zag ernaar uit dat de rest van het land voorlopig nog bezet zou blijven. Conform de afspraak met de Britse regering werd „Dag D” nog niet bepaald, omdat de bevrijding van heel Nederland nog geen feit was. In het bevrijde deel van Nederland werd onmiddellijk begonnen met de werving van oorlogs-

vrijwilligers (OVW'ers) en zoals verwacht was de toeloop groot.

De geallieerde strijdkrachten op het Europese vasteland ressorteerden onder SHAEF (Supreme Headquarters Allied Expeditionary Forces), dat ook bepaalde hoe groot het contingent diende te zijn dat Nederland moest leveren voor taken in geallieerd verband en dat tevens zorgde voor de uitrusting daarvan. De troepen die de Nederlandse regering dacht te bestemmen voor dienst in Nederlands-Indië, vielen echter niet onder deze regeling. Omdat de regering niet kon beschikken over de vereiste middelen, zag zij zich derhalve genoodzakt de vorming van die eenheden uit te stellen.

Wel gaf de Britse regering toestemming 300 rekruten, bestemd voor de EM, een officiers- of kaderopleiding in Groot-Brittannië te laten geven.

In bevrijd Nederland werden de OVW'ers ingedeeld in eenheden die aan SHAEF ter beschikking moesten worden gesteld. Deze eenheden werden gevormd volgens het model van een Brits light infantry batallion (LIB). Overeengekomen werd dat deze LIBs na zes maanden dienst voor SHAEF weer ter beschikking zouden komen van de Nederlandse regering.

In februari 1945 gaf de minister van koloniën te kennen dat hij op korte termijn moest kunnen beschikken over troepen voor dienst in Nederlands-Indië. Hij gaf de voorkeur aan de zg. gezagsbataljons boven de EM, omdat naar zijn mening bataljons sneller zouden zijn geformeerd. Daarna kreeg de regering van SHAEF toestemming enkele LIBs te bestemmen voor dienst in het Verre Oosten, maar dan moest Nederland ongeveer 20.000 man recrutereren voor dienst in geallieerd verband.

Op 5 mei 1945 was heel Nederland bevrijd. Volgens afspraak met de Britse regering werd in juni begonnen met de vorming van de EM en de voor Nederlands-Indië bestemde gezagsbataljons. Ten behoeve van de EM werden in juni en juli 2000 man voor een opleiding tot officier of onderofficier naar Groot-Brittannië gestuurd; de manschappen voor de EM zouden later volgen. Op 15 augustus 1945 capituleerde Japan, voor velen onverwacht. Als gevolg daarvan had de minister van koloniën dringend behoefte aan de

troepen voor het handhaven van het gezag en hij vroeg daarom de LIBs ter beschikking te krijgen. De Britse regering gaf daarvoor toestemming, mits de in opleiding zijnde EM zou worden ingezet bij het Britse Rijnleger. De Nederlandse regering ging akkoord en de bestemming van de EM werd dus gewijzigd.

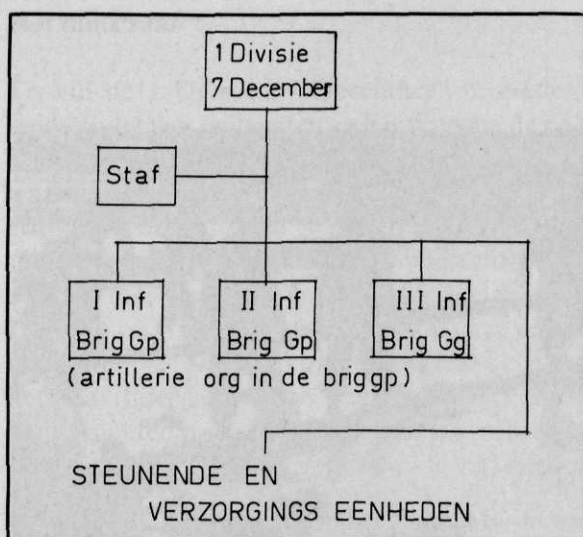
Omdat de oorlog was beëindigd en de Britse regering met grote economische problemen kampte, gaf zij te kennen dat geen grote vreemde troepencontingenten meer op Brits grondgebied zouden worden toegelaten. Wel mocht de opleiding van zich reeds in Groot-Brittannië bevindend personeel worden voltooid. Aangezien er in Nederland geen mogelijkheden waren voor de opleiding van een groot aantal militairen, besloot de Nederlandse regering noodgedwongen deze uit te stellen tot mei 1946.

Inmiddels waren plannen opgesteld voor de legeropbouw. In dat kader was een uitsluitend uit vrijwilligers bestaande krijgsmacht niet aantrekkelijk, en daarom was besloten tot het vormen van een kadermilitieleger, ook al omdat het aanbod van vrijwilligers sterk terugliep. Dientengevolge werd de EM voor een belangrijk deel gevuld met dienstplichtigen, die voor de eerste maal in de geschiedenis van de Koninklijke landmacht ook werden bestemd voor dienst overzee. De regering besloot, dat zou worden begonnen met het in werkelijke dienst roepen van de jaarlichting 1945.

De divisie in Nederlands-Indië

De snel verslechterende toestand in Nederlands-Indië deed de regering besluiten de EM niét aan SHAEF ter beschikking te stellen maar haar zo spoedig mogelijk haar oorspronkelijke bestemming te laten volgen: in september 1946 zou zij gereed moeten zijn om te worden uitgezonden. In het voorjaar van dat jaar keerden de officieren en onderofficieren van de EM terug uit Groot-Brittannië; zij werden, via het Depot Eerste Divisie EM in Ede, verdeeld over de opleidingscentra. Op 2 april begon de vooropkomst van de dienstplichtigen, op 2 mei volgde het gros. Daarmee ving de opleiding aan, geheel op Britse leest geschoeid.

Zoals reeds werd vermeld, was de oorspronkelijk-

Afb. 1 Lichte Infanterie divisie

ke opzet dat de Britse regering Nederland zou steunen bij het opbouwen van de EM, en dat die steun zes maanden na de bevrijding van het Nederlandse grondgebied zou worden beëindigd. Aangezien echter de beslissing tot het vormen van de EM pas later werd genomen, werd de toegezegde Britse steun niet gegeven. De Nederlandse regering was dus genoodzaakt zelf te zorgen voor de benodigde uitrusting.

De oefenuitrusting voor de EM werd verkregen door aankoop van het materieel van een gedomobiliseerde Canadese divisie, de oorlogsuitrusting werd gekocht van de Britse regering en bestond eveneens uit gebruikt materieel.

In september 1946 was de EM geformeerd. Uit een trainingsverslag blijkt dat de graad van geoefendheid op dat moment slechts op 55% werd gesteld. Belangrijkste oorzaken daarvan waren het gebrek aan officieren, onvoldoende ervaring bij het kader en een groot gebrek aan materieel. Het verslag eindigt toch met de constatering dat „de stemming goed is gebleven dank zij de goede geest, vooral bij het kader”.

Op 1 september 1946 werd de 1 Divisie opgericht. De eerste divisiecommandant, generaal-majoor H. J. J. W. Dürst Britt, gaf een dagorder uit en beschreef daarin de taak voor de divisie in Nederlands-Indië:

Teneinde aldaar mede te werken aan het herstellen van orde en rust en zodoende de vreedzame bevolking bescherming te verlenen tegen de thans

nog heersende terreur, veelal onder Japanse leiding.

Op 20 september van dat jaar onderstreepte Hare Majesteit Koningin Wilhelmina deze taak en bracht daarbij haar rede van 6 december 1942 in herinnering. Zij verleende bij Koninklijk Besluit aan de 1 Divisie en aan zes gezagsbataljons die gelijktijdig met de 1 Divisie werd uitgezonden, de naam „7 December”. Zo werd de 1 Divisie „7 December” de enige eenheid van de KL met een naam.

De divisie was, zoals reeds gezegd, georganiseerd als Britse light infantry division (afb. 1), en uitgerust en geoefend voor het optreden in Europees terrein tegen een moderne tegenstander. Hoewel in de opleiding wel was getracht het personeel voor te bereiden op het optreden in Nederlands-Indië, was het bij enkele theoretische lessen gebleven.

In de periode van september tot december 1946 werd de divisie met troepentransportschepen overgebracht naar Nederlands-Indië waar in de havenstad Priok bij Batavia werd ontscheept. Uit Batavia werden de drie infanteriebrigadegroepen naar gebieden in en rond Batavia gezonden.

De 1 Divisie „7 December” had de opdracht tot het handhaven van orde en rust op West-Java. Afgezien van twee zg. politionele acties bleek dat de uitvoering van deze opdracht neerkwam op de presentie in het gebied en een schier eindeloos patrouilleren (afb. 2).

Eind maart 1947 verscheen een rapport van de divisiecommandant over de gevechtvaardigheid van de divisie. Daaruit bleek dat het de divisie eigenlijk had ontbroken aan mogelijkheden tot het opdoen van ervaring, en dat de verveling een ernstig probleem vormde; ook liet de verzorging veel te wensen over. Toch eindigde het rapport met de conclusie dat „de divisie de toekomst met vertrouwen tegemoet ziet omdat de geest goed is”.

De politieke situatie verslechterde. De tussen Nederland en de Indonesische Republiek gesloten overeenkomst werd in het algemeen maar matig nagekomen. Bovendien onderkende de Nederlandse regering de noodzaak, orde en rust eveneens te doen herstellen in economisch be-

Afb. 2 Patrouillegang in de sawah

langrijke gebieden die nog niet door de Nederlandse troepen werden gecontroleerd. Uit die situatie vloeide voort dat in maart 1947 voorbereidingen werden getroffen voor de *Eerste politio-nale actie*. Daarbij moest de 1 Divisie „7 December” het zuidelijke en oostelijke deel van West-Java onder haar controle brengen.

Op 20 juli 1947 begon de actie. Zij duurde drie weken, en aan het einde daarvan waren alle opdrachten uitgevoerd. Het bewaken van het aldus sterk vergrote gebied stelde de divisie nu voor een nieuw probleem, dat zich onder meer manifesteerde in een slechter wordende verzorging van de wijd verspreide onderdelen. Ook moesten eenheden van de divisie enkele malen in actie komen tegen Indonesische infiltranten.

Op 17 januari 1948 werd op het daarvoor ter beschikking gestelde Amerikaanse schip „Renville” een wapenstilstandsovereenkomst gesloten. De troepen van de Indonesische Republiek zouden zich uit de door de Nederlandse regering gecontroleerde gebieden terugtrekken. Aanvankelijk werden de bepalingen van deze Renville-overeenkomst nageleefd, maar allengs pene-treerden de Indonesische troepen toch weer in het Nederlandse gebied.

Toen geen politieke oplossing mogelijk bleek, besloot de Nederlandse regering tot het doen uitvoeren van de *Tweede politio-nale actie*. Daar-

bij moest de 1 Divisie „7 December” het westelijke deel van West-Java onder haar controle brengen. Op 23 december 1948 begon die actie, die na één week met succes werd beëindigd. Daarna stond de divisie echter weer voor de sleur van de bewakingstaak, maar nu in een nóg uitgestrekter gebied. Mede daardoor werd het moreel allengs minder: het personeel was nu ruim twee jaren in de tropen en er was nog geen uitzicht op het einde.

Op 14 april 1949 bracht de minister van oorlog klaarheid met de mededeling dat de „7 December”-eenheden van oktober 1949 tot februari 1950 zouden repatriëren. Op 3 september 1949 verliet de eerste eenheid van de divisie Indonesië, de laatste eenheid kwam in februari 1950 in Nederland aan. De 1 Divisie „7 December” was meer dan drie jaren in Nederlands-Indië geweest, en had als gevolg van haar taakvervulling ruim 500 doden achtergelaten.

Hoewel de divisie niet was uitgerust en geoefend voor de tropen, werd haar opdracht toch op zeer goede wijze uitgevoerd. Dat was bovenal te danken aan de specifieke kwaliteiten van de gemiddelde Nederlander. Door intelligentie, aanleg tot improviseren, zelfstandig denken en handelen, alsmede door een goede mentaliteit, hadden de militairen van alle rangen zich uitstekend gehandhaafd.

Het thuisfront

Terwijl de 1 Divisie „7 December” in Nederlands-Indië was, wijzigden zich in Europa de politieke en militaire opvattingen. Na de beëindiging van de Wereldoorlog wilden de westelijke geallieerden op korte termijn hun militaire sterkte verminderen; de Sovjet-Unie echter was daartoe niet bereid en handhaafde haar strijdkrachten op volle oorlogssterkte. Om deze reden verzochten de westelijke geallieerden de door hen bevrijde landen zo snel mogelijk eigen strijdkrachten op te bouwen om zo een voldoende militair tegenwicht tegen de SU te verkrijgen.

Onder de druk van de omstandigheden besloten vijf Westeuropese landen, waaronder Nederland, op 17 maart 1948 te gaan samenwerken op het gebied van hun collectieve verdediging, alsmede op sociaal, economisch en cultureel gebied. Die samenwerking werd vastgelegd in het *Verdrag van Brussel*. Het militaire deel van dat verdrag kreeg de naam *Westeuropese Unie* (WEU) en kan worden beschouwd als de voorloper van de NAVO. In het verdrag was geregeld dat in geval van een aanval op een of meer lidstaten, de gezamenlijke strijdkrachten onder een gemeenschappelijk opperbevel zouden komen, en dat de verdediging zo ver mogelijk in het oosten zou aanvangen. In de toenmalige internationaal-politieke situatie betekende dat het voeren van de verdediging door de betrokken landen in de algemene lijn Rijn-IJssel. De WEU was in de praktijk sterk afhankelijk van de VS en Canada. Omdat die twee landen groot belang hadden bij een vrij West-Europa, besloten zij te komen tot een nauwe samenwerking met de landen van de Westeuropese Unie en enkele andere Europese staten. Die bundeling van krachten uit het Noordatlantische gebied werd geconcretiseerd toen op 4 april 1949 de NAVO werd opgericht. In het kader van dat zelfde beleid besloten de VS hun medestanders militaire hulp te gaan geven; dat geschiedde onder de naam *Mutual Defence Assistance Programme* (MDAP). Dank zij die hulp kon de Nederlandse regering beginnen met het vervangen van het verouderde Britse en Canadese materieel door moderne middelen, hoofdzakelijk van Amerikaanse origine. Een gevolg daarvan was dat de gevechtskracht van een

divisie toenam, terwijl toch de personeelssterkte gelijk bleef.

De uit Indonesië repatriërende 1 Divisie „7 December” was evenwel voorbestemd mobilisabel te worden gesteld, met een territoriale taak. Daarvoor was de Amerikaanse organisatie echter niet noodzakelijk, en dus besloot de regering deze divisie haar oude organisatie en uitrusting te laten behouden.

De „sluimerperiode”

In het *Legerplan 1950* werd besloten de 1 Divisie „7 December” mobilisabel te stellen met als oorlogsopdracht de territoriale verdediging. Het inmiddels gedemobiliseerde personeel werd voor enkele dagen in militaire dienst opgeroepen en kreeg uniform, persoonlijke uitrusting en wapen mee naar huis.

De divisie behield een parate kernstaf, die werd ondergebracht in Kasteel Zypendaal bij Arnhem; zijn taak was de mobilisatievoorbereiding. De opdracht aan de divisie luidde „Na oproeping het handhaven van orde en rust en het bestrijden van saboteurs en vijfde colonne”, een taak die de divisie niet vreemd was.

Op 25 juni 1950 brak de Koreaanse Oorlog uit en steeg de internationale spanning. De regering besloot het *Legerplan 1950* te wijzigen en de vorming van de Strijdkrachten te Velde – de voorloper van het legerkorps – te versnellen.

De oorlogsbestemming van de divisie werd gewijzigd. Zij werd een mobilisabele eenheid van de Strijdkrachten te Velde en kreeg aldus een taak in bondgenootschappelijk verband, met als oorlogsopdracht het voeren van de verdediging aan de rivier de IJssel.

De beslissing de divisie Brits georganiseerd en uitgerust te laten, werd echter niet gewijzigd omdat de regering de voorkeur gaf aan het moderniseren van jongere eenheden.

Het *Legerplan 1952* beoogde de vorming van Strijdkrachten te Velde met vijf divisies, waarvan één paraat. Elk jaar zou een divisie worden gevormd en de dan oudste divisie zou territoriaal worden gesteld of deels worden gebruikt voor de vulling van logistieke eenheden van de Strijdkrachten te Velde. De realisatie van het legerplan in deze vorm bleek niet uitvoerbaar en het plan werd aangepast. In plaats van Strijd-

krachten te Velde zou een legerkorps worden opgericht met drie divisies, waarvan één paraat, en legerkorpstroepen. Daarnaast werden nog twee losse infanteriedivisies gevormd.

In het te vormen legerkorps waren de 4 Divisie paraat en de jonge 3 Divisie mobilisabel. Van het overige potentieel waren, door natuurlijk verloop van het personeel en de toestand van het materieel, de 1 Divisie „7 December” en de 2 Divisie niet meer inzetbaar. Deze twee divisies werden daarom samengevoegd en vormden als nieuwe „7 December” Divisie de tweede mobilisabele divisie van het legerkorps.

Op 15 november 1953 werd het 1 Legerkorps (1 Lk) opgericht. Omdat er voorshands onvoldoende legerkorpstroepen aanwezig waren, werden steunende eenheden van de „7 December” Divisie daarvoor bestemd. Dat tastte de inzetbaarheid van de divisie aan, een toestand die voor november 1957 niet meer zou veranderen.

Om de inzetbaarheid van de divisie te verhogen werden onder leiding van de kernstaf oefeningen gehouden. De infanterieregimenten kregen in 1953 een herhalingsoefening en de reserveofficieren werden enkele malen theoretisch bijgeschoold in de oefening *Weest Paraat*. Verder deden de kernstaven tweemaal mee aan een commandopostoefening

Om de onderlinge band van het mobilisabele personeel te versterken gaf de kernstaf per twee maanden een blad uit, de *EM'er, Orgaan „7 December Divisie* genaamd, waarin algemene militaire informatie en personeelsmutaties waren opgenomen.

Het *Legerplan 1958* voorzag in een legerkorps met twee parate divisies. Naast de parate 4 Divisie zou een parate 1 Divisie worden gevormd. De sterk verouderde „7 December” Divisie zou worden opgeheven.

Algemene ontwikkelingen sedert 1950

In de „sluimerperiode” ontstond een politieke situatie die zou leiden tot gewijzigde militaire opvattingen. Een van de grondslagen van de verdediging in bondgenootschappelijk verband was dat elke lidstaat zijn strijdkrachten daar zou inzetten waar zij het best het eigen nationale grondgebied zouden beschermen; daarmee was

ook het optreden van de Nederlandse grondstrijdkrachten bepaald.

In 1953 werd bekend dat ook de SU over strategische atoomwapens beschikte. Na een regeringswisseling in de VS kondigde de nieuwe regering grote bezuinigingen aan die ook de defensie zouden betreffen. Deze ontwikkelingen maakten de vraag actueel of een toekomstige verdediging zou kunnen worden gevoerd met alleen conventionele middelen.

De VS hadden een ruime voorsprong op atoomwapengebied, en ook Groot-Brittannië had zich tot een atoommacht ontwikkeld. In die situatie kwam in beide staten een nieuwe visie op de internationale verhoudingen in zwang, de *New Look*, welks aanhangers ervan uitgingen dat er geen sprake meer kon zijn van een direct oorlogsgevaar en dat daarom de hoge uitgaven voor de conventionele strijdkrachten zeer wel konden worden verminderd. Beide mogendheden krompen nu hun conventionele strijdkrachten in, onder gelijktijdige opbouw van strategische strijdkrachten met atoomwapens. Dat betekende het begin van een periode waarin de strategie van de *massive retaliation* opgeld deed: een aanval op de NAVO zou zinloos zijn, omdat de aanvaller erop moest rekenen daarna geheel te worden vernietigd door de massale vergelding met atoomwapens.

Het gevolg van deze omschakeling was dat de NAVO-landen de organisatie en tactiek van hun strijdkrachten moesten aanpassen aan de eisen van een atoomoorlogvoering. Ook Nederland begon een diepgaande studie van dat probleem. In 1955 was ook West-Duitsland lid geworden van de NAVO, en die vergroting van het bondgenootschappelijke gebied had zowel de behoefte doen ontstaan aan een zo ver mogelijk in het oosten aanvangende verdediging, alsook de gelegenheid daartoe geboden. Deze *forward defence strategy* werd op 1 juli 1958 NAVO-doctrine. Inmiddels waren er in de KL enkele wijzigingen aangebracht die van belang waren voor de legervorming. Was tot 1952 het dienstplichtige personeel opgeroepen per hele jaarlichting, in dat jaar werd het filler- of aanvullingssysteem ingevoerd waarbij zesmaal per jaar steeds een zesde deel van de jaarlichting instroomde terwijl een achtste deel van de onder de wapenen zijnde dienstplichtigen weer afzwaaide. Met deze systema-

tiek kon de voor de opbouw van de KL vereiste hoeveelheid personeel worden verkregen.

In 1954 werd de duur van de eerste oefening van 24 naar 20 maanden teruggebracht; van die periode werden bovendien de laatste twee maanden als „klein verlof” genoten.

Weer paraat

In het kader van vorenstaande veranderingen werd op 1 november 1957 de 1 Divisie opgericht, die de naam „7 December” mocht voeren. Zij werd de tweede parate divisie in 1 Lk en was georganiseerd als divisie-nieuwe-stijl, aan de hand van de bevindingen van de studie over organisatie en tactiek als eerder vermeld.

De divisie werd uitgerust met de modernste middelen als de DAF-vrachtauto's, de NEKAF-jeeps, de Centurion- en Chaffetanks en de 106 mm terugstootloze voormonden (tlv) op jeeps. Verder kreeg het personeel de nieuwe gevechtskleding.

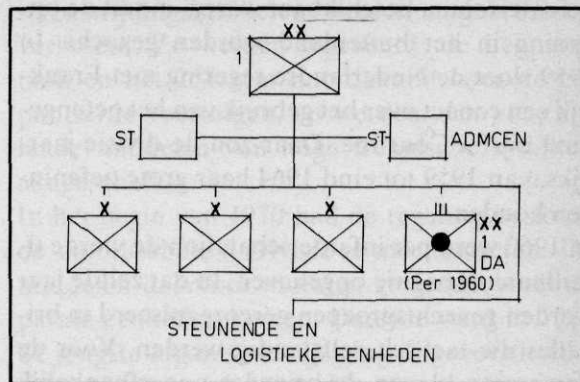
De oorlogsopdracht bleef nog dezelfde als die van de opgeheven „7 December” Divisie.

Als legeringsgebied kreeg de divisie de zuidelijke helft van Nederland. De staf werd opnieuw samengesteld en verhuisde naar gebouwen in Schaarsbergen. Op 2 november 1957 aanvaardde daar de nieuwe divisiecommandant, genm A. V. van den Wall Bake, het commando. Hij zei daarbij:

De prachtige traditie van de „7 December” Divisie zal ons zijn tot een machtige steun bij onze dagelijkse arbeid en tevens een bijzondere reden om ons de grote verantwoordelijkheid die wij dragen waardig te tonen.

De divisie begon met één organiek aanwezige gevechtsgroep (ggp), de 12 Ggp die bij Grave was gelegerd. Het zou twee jaar duren voordat de divisie organiek was gevuld. Deze tijd werd de „interimperiode” genoemd. Aan het einde van deze periode, op 15 november 1959, was de divisie compleet en was, naar de woorden van de divisiecommandant, „de paraatheid tot het uiterste opgevoerd en de divisie op de atoombatatie afgestemd”.

De divisie bestond nu uit de 12, 41 en 43 Ggp en verder steunende en verzorgende eenheden. In 1960 werden twee afdelingen veldartillerie toe-

Afb. 3 Divisie model 1959

gevoegd, waarvan er een was bewapend met 8 inch geschut en de raketten Honest John, waardoor de divisie nucleaire capaciteit kreeg. De afdelingen werden georganiseerd in divisieartillerie (DA). De divisie kreeg in het kader van de „forward defence strategy” als nieuwe oorlogsopdracht de verdediging te voeren aan de rivier de Weser.

Gedurende de interimperiode hadden de legerformingsplannen zich verder ontwikkeld. Drie factoren waren van invloed:

- van NAVO-zijde werd aangedrongen op vorming van divisies volgens het zg. „landcent divisie”-model; de Nederlandse regering vond daarvoor een acceptabele oplossing (afb. 3);
- de divisies moesten worden gemechaniseerd en gemotoriseerd, hetgeen gefaseerd zou gebeuren, onder andere vanwege de hoge kosten;
- de regering besloot in 1960 landmachteenheden naar Nieuw-Guinea te sturen.

Om de vorming van 1 Lk evenwichtig te laten verlopen, moesten enkele malen hergroeperingen en organisatorische aanpassingen worden uitgevoerd.

Onmiddellijk na de interimperiode werd de eerste hergroepering uitgevoerd: 41 en 43 Ggp gingen naar de 4 Divisie en 11 en 13 Ggp kwamen in de 1 Divisie „7 December”. In 1960 werd de 12 Ggp opgeheven ten behoeve van de vorming van landmachteenheden voor inzet in Nieuw-Guinea.

De 1 Divisie „7 December” was georganiseerd en uitgerust om beweeglijk op te treden. De oefeningen dienden daarop te worden afgestemd. Omdat in Nederland voor beweeglijk optreden met verbanden boven het bataljonsniveau geen

oefenterreinen beschikbaar waren, moest de oplossing in het buitenland worden gezocht. In 1959 sloot de Nederlandse regering met Frankrijk een conact over het gebruik van het oefengebied bij La Courtine. Daar zou de divisie jaarlijks, van 1959 tot eind 1964 haar grote oefeningen houden.

In 1960 werd per infanteriebataljon de vierde tirailleurcompagnie opgeheven. In dat zelfde jaar werden gevechtsgroepen gereorganiseerd in brigades die tactisch zelfstandig werden. Voor de verzorging bleven de brigades nog afhankelijk van de divisie.

In deze periode begon de gestage opbouw naar de huidige divisie als moderne grote eenheid in de KL. Daarbij lagen twee overwegingen ten grondslag aan de aanschaf van de middelen:

- de KL moest kunnen optreden onder nucleaire omstandigheden;
- de KL moest haar opdracht kunnen uitvoeren tegen een tegenstander die beschikte over een overmacht aan tanks.

Het gevolg was dat de KL diende te worden voorzien van gepantserde voertuigen om het personeel een maximum aan bescherming te bieden en de beweeglijkheid te vergroten; bovendien zou het pantserafwerend vermogen worden opgevoerd. Begonnen werd met de invoering van gepantserde-voertuigenseries van DAF en AMX, later aangevuld met de M113-serie. Voor de pantserafweer werden de Law en de 84 mm tlv Carl Gustav aangeschaft.

Eind 1960 werd weer een hergroepering uitgevoerd waarbij 13 Pantserinfanteriebrigade (Painfbrig) overging naar de 4 Divisie, en 41 Infbrig en 43 Painfbrig bij de 1 Divisie „7 December” werden ingedeeld. Nadat in 1963 nog enkele kleinere eenheden volgden, was de divisie op de organieke sterkte. Bovendien werd in 1963 een verkenningsbataljon in de organisatie van de divisie opgenomen.

Oók in dat jaar werd het fillersysteem vervangen door het onderdeelaanvullingssysteem (ondas), een systeem waarbij een derde deel van een eenheid gelijktijdig en gezamenlijk werd opgeleid. Voordelen van dat systeem ten opzichte van het fillersysteem waren dat de opleiding beter zou zijn, de teamvorming hechter werd en in de eenheden meer administratieve rust kwam. Het sys-

teem was niet gericht op personeelsbesparing, maar op een efficiënter gebruik van het aanwezige potentieel.

In 1964 kondigde de regering bezuinigingen aan die ook de defensie zouden treffen. Het bezuinigingsplan voor defensie (de *Operatie Chirurg*) hield in het „treffen van een totaal aan maatregelen om te komen tot een betere verdeling van personeel en middelen om de gevechtswaarde op een zo hoog mogelijk peil te brengen”.

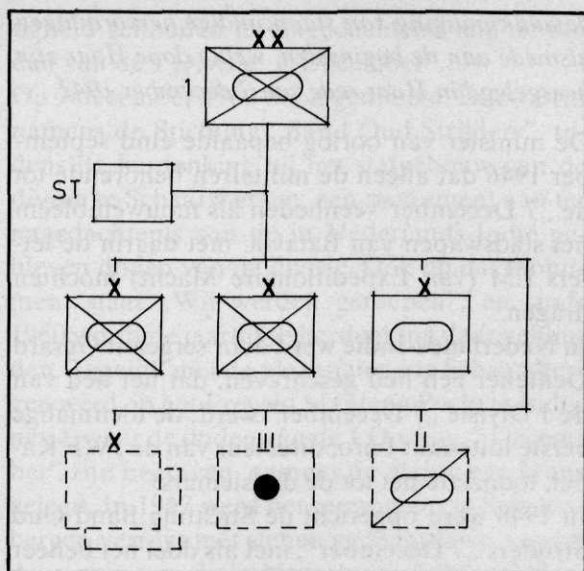
Bij de KL had de in 1945 begonnen legeropbouw geresulteerd in een surplus aan dienstplichtigen, terwijl een tekort was blijven bestaan aan vrijwillig dienend personeel en middelen. De uit te voeren maatregelen waren nu gericht op het verminderen van het aantal dienstplichtigen, het reorganiseren van vrijwillig dienend personeel, het herverdelen van middelen en het doorlichten van de exploitatie. Alle maatregelen moesten hun beslag krijgen tussen 1964 en 1969. De hergroeperingen en organisatorische aanpassingen in de KL tot 1970 zouden grotendeels het gevolg zijn van deze Operatie Chirurg.

In 1966 werden brigadetreinenbataljons opgericht waarvoor de logistieke eenheden van de divisie werden opgeheven. Daarmee werden de brigades ook logistiek zelfstandig en werden zij „het laagste niveau van de verbonden wapens”. In 1967 werd de divisieartillerie opgeheven, de eenheden ervan gingen over naar de veldartilleriegroepen van de legerkorpsartillerie. Zo verdween de nucleaire capaciteit uit de divisie.

In 1968 werden de divisiestaven gereorganiseerd in tactische staven. De verzorgingstaak ging over naar het legerkorpsniveau, en het Stafcompagnie Administratief Centrum werd opgeheven. De divisie behield een vaste vredessamenstelling, maar kon in oorlogstijd een aangepaste samenstelling krijgen (afb. 4).

De laatste grote hergroepering werd uitgevoerd in 1970, toen 42 Painfbrig en 43 Pabrig overgingen naar de 4 Divisie en 12 en 13 Painfbrig bij de 1 Divisie „7 December” werden ingedeeld.

Inmiddels oefende de divisie weer in Nederland en ook in West-Duitsland waar grote oefengebieden beschikbaar waren, nodig voor gemechaniseerd optreden in groot verband. In 1967 vond de eerste divisiegeleide brigadeoefening met

Afb. 4 Divisie-eenheden en mogelijke oorlogssamenstellingen (model 1978)

troepen (FTX) in West-Duitsland plaats. Van 1969 tot heden werd daar elk jaar hetzij een divisie-FTX hetzij een legerkorps-FTX gehouden, waarin de 1 Divisie „7 December” een rol speelde.

Nadat in de jaren '60 pariteit op het gebied van de kernbewapening was bereikt tussen de VS en de SU, stapte de NAVO af van haar strategie van *massive retaliation* en ging over op de strategie van de *flexible response*, die tot doel heeft op elke mogelijke aanval een aangepast antwoord te geven zodat kernwapens pas behoeven te worden ingezet na een zekere escalatie. Het gevolg daarvan was dat de NAVO-landen de waarde van de conventionele strijdkrachten opnieuw moesten accentueren. Daartoe werd over het algemeen de oplossing gezocht in het gebruik maken van nieuwe technologieën.

Inmiddels beschikte de Duitse Bondsrepubliek over een volwaardige krijgsmacht en dus werd besloten de NAVO-verdediging zo ver mogelijk in het oosten van West-Duitsland te doen aanvangen. De 1 Divisie „7 December” kreeg als oorlogsopdracht de verdediging te voeren tussen de rivieren Elbe en Weser.

De middelen van de divisie werden steeds aangepast aan de technische ontwikkeling. De alweer verouderde AMX-serie werd door de voertuigen van het type YPR vervangen, en de pant-

serbestrijdingsmiddelen werden uitgebreid en verbeterd. Zo werden ingevoerd: de Leopard-tank en het 254 mm boordkanon voor de gepantserde voertuigen, en werden zeer verschillende middelen van hoge technische kwaliteit aangeschaft.

In het begin van 1970 had de regering besloten de mobilisabele 5 Divisie te mechaniseren. De middelen daarvoor moesten grotendeels uit de parate eenheden komen. Daartoe werd in 1978 de jongste organisatiewijziging uitgevoerd: elke pantserinfanteriebrigade leverde van haar vier manoeuvrebataljons één pantserinfanteriebataljon in ten behoeve van de 5 Divisie. De 13 Painfbrig kreeg een tankbataljon terug en werd daardoor een pantserbrigade, zodat de divisie nu beschikte over twee pantserinfanteriebrigades en een pantserbrigade (afb. 4).

Inmiddels was de werkelijke diensttijd, via 16 maanden in 1967, teruggebracht naar 14 maanden in 1977.

Personeelsaspecten

Behalve de organisatorische ontwikkelingen van de divisie zijn er ook op het personele vlak ontwikkelingen geweest die de inzetbaarheid hadden kunnen beïnvloeden. De veranderingen in onze maatschappij in de jaren '60 en het begin van de jaren '70 zijn ook aan 1 Div 7 dec niet voorbijgegaan. De welvaart groeide snel en als nooit tevoren, informatietechnieken gaven de mogelijkheid bijna elke inwoner uitgebreid voor te lichten, en de jeugd kreeg meer dan ooit de kans op een goede ontwikkeling en opleiding. Daardoor veranderde het cultuurpatroon, hetgeen vooral bij de jongeren tot uiting kwam. De jeugd werd kritisch en durfde die kritiek steeds openlijker te uiten. In de krijgsmacht gebeurde dat door de dienstplichtigen die de autoriteit van het gezag en vooral de uiterlijke discipline aanvochten. Dat leidde tot problemen bij de legerleiding, maar vooral bij de officieren en onderofficieren die werken op het uitvoerende vlak.

De regering zag in dat een aanpassing gewenst was en stelde in de *Defensienota 1964* dat moest worden gestreefd naar „vermaatschappelijking” in de krijgsmacht. Ook de dienstplichtigen wilden invloed op deze vermaatschappelijking uit-

oefenen en richtten in 1966 een eigen belangenvereniging op.

In de volgende jaren werden verscheidene aanpassingen doorgevoerd, zoals bijvoorbeeld de toestemming aan dienstplichtigen na de dienst burgerkleding te dragen, het vrijlaten van de haardracht en het afschaffen van de groetplicht. Het instellen van onderdeeloverlegorganen die op het laagste commandoniveau werkzaam zijn en het opnemen van de dienstplichtigen in het weddesysteem zijn andere voorbeelden van maatregelen in het kader van de vermaatschappelijking.

Velen hadden problemen met dergelijke veranderingen. Gevreesd werd dat door het verminderen van de uiterlijke discipline ook de innerlijke discipline negatief zou worden beïnvloed. Het kader dat bij de dagelijkse werkzaamheden nauw in aanraking kwam met dienstplichtigen met een veelal hoge opleiding, meende het instrument voor het handhaven van het gezag kwijt te raken. Ook internationaal werd bezorgdheid getoond over de nieuwe verschijnselen in de Nederlandse krijgsmacht en er werd daarom zelfs getwijfeld aan haar inzetbaarheid. Een tweede groot probleem, dat gelijktijdig ontstond, was de zich snel ontwikkelende vertechnering van de krijgsmacht. Het personeel moest door een betere selectie en opleiding geschikt worden gemaakt om de militaire techniek bij te blijven.

Aan het einde van de jaren '70 bleek echter dat de grote inspanningen die door het personeel op alle niveaus werden verricht om de genoemde problemen op te lossen, ertoe hadden geleid dat deze vrijwel waren overwonnen en dat zeker de inzetbaarheid van de KL, waarin de 1 Divisie „7 December” zo'n belangrijke rol speelt, daaronder niet heeft geleden.

De traditie

Een belangrijk middel om de inzetbaarheid van de 1 Divisie „7 December” te beïnvloeden is haar traditie. Die traditie begon op 20 september 1946, toen Hare Majesteit Koningin Wilhelmina de 1 Divisie de naam „7 December” gaf om daardoor

... de gedachte levendig te houden aan de feiten,

de aankondiging van staatkundige hervormingen alsmede aan de beginselen, welke door Haar zijn neergelegd in Haar rede van 7 december 1942.

De minister van oorlog bepaalde eind september 1946 dat alleen de militairen behorende tot de „7 December”-eenheden als mouwembleem het stadswapen van Batavia, met daarin de letters EM (van Expeditionaire Macht) mochten dragen.

In Nederlands-Indië werd door sergeant Gerard Dentener een lied geschreven, dat het lied van de 1 Divisie „7 December” werd; de toenmalige eerste luitenant Laro, directeur van de JWF Kapel, toonzette het tot de divisiemars.

In 1948 werd opgericht de Stichting Band Oud Strijders „7 December”, met als doel het beheer van een steunfonds van in Nederlands-Indië ingezamelde gelden, het doen uitgeven van een herinneringsmedaille en het laten verschijnen van een herinneringsboek dat zou worden geschreven door de journalist Alfred van Sprang, die lange tijd bij de divisie in Nederlands-Indië verbleef. Het boek had als titel „Wij werden geroepen” (de eerste woorden van het lied van de divisie).

In 1950 liet een oud-bataljonscommandant een bronzen gedenkpenning slaan die werd uitgereikt aan al het personeel dat bij het bataljon in Nederlands-Indië had gediend. De inscripties op de penning gaven de acties van het bataljon weer. In 1956 werd door de voorzitter van de „Band Oud Strijders” deze penning weer gebruikt, maar nu als divisielegpenning die werd uitgereikt aan degenen die zich voor de „7 December” Divisie verdienstelijk hadden gemaakt. Op de achterzijde stond de reden van de uitreiking vermeld. In 1959 kreeg de nieuwe divisiecommandant, genm D. C. de Vries, toestemming de legpenning weer te gebruiken en sindsdien is zij vele malen uitgereikt.

Op 12 december 1959 hield genm Van den Wall Bake een toespraak tot een groep militairen van zijn divisie. Bij de discussie stelde een officier voor, de letters EM te vertalen met „Elk Moment,” een suggestie die graag door de divisiecommandant werd overgenomen als de divisieleus.

Tot 1960 werd rond de datum van 7 december op de Dam te Amsterdam de herdenkingsplech-

tigheid gehouden ter nagedachtenis aan de doden van de 1 Divisie „7 December”.

Op 7 december 1960 bood genm b.d. Dürst Britt namens de Stichting „Band Oud Strijders”, tijdens de herdenking bij het stafgebouw van de divisie te Schaarsbergen, een monument aan ter nagedachtenis aan de in Nederlands-Indië gebleven doden van de divisie. Ook op dat monument staat „Wij werden geroepen”, en sinds 1960 wordt de jaarlijkse herdenking daar gehouden. Tegelijk met de plechtigheid te Schaarsbergen werd op het Ereveld Menteng Poelo in Indonesië, waar de doden van de 1 Divisie „7 December” zijn begraven, namens de divisie een krans gelegd. In 1967 werd het monument te Schaarsbergen verrijkt met stenen gedenkplaten waarin de namen van de in Nederlands-Indië geblevenen staan gebeiteld.

In 1977 werd de Stichting Band Oud Strijders „7 December” samengevoegd met de Leden 1 Divisie „7 December”. In deze samenstelling had dit lichaam tot doel de onderlinge vriendschapsbanden tussen de leden en oud-leden van de divisie te onderhouden en te steunen.

Resumé

De 1 Divisie „7 December” was en is in de Nederlandse krijgsmacht een eenheid die voor vele hoogtepunten zorgde. Na de Tweede Wereld-

oorlog was zij de eerste eenheid van die grootte die werd opgericht. Daarbij was zij de eerste eenheid die grotendeels werd gevormd uit dienstplichtigen en werd aangewezen daarmee dienst overzee te verrichten. Een dienst waarvoor zij amper was voorbereid en slecht toegerust, maar die zij desondanks met goed resultaat beëindigde omdat het personeel bewees uit het goede hout te zijn gesneden.

Na een periode van rust werd de divisie aangewezen om als moderne eenheid een opdracht uit te voeren in bondgenootschappelijk verband. Hoewel de slagkracht van de divisie bij de heroprichting in 1957 nog niet groot was, groeide deze gestaag door de hergroeperingen en de invoering van steeds modernere middelen.

De ontwikkelingen in de personele sector in de jaren '60 en '70 baarden grote zorgen, maar aan het einde van de jaren '70 was de onrust voorbij en bleek het personeel te zijn ingesteld op de arbeidsomstandigheden van de nieuwe tijd.

De 1 Divisie „7 December”, bestemd om een taak uit te voeren in bondgenootschappelijk verband bij de verdediging van het vrije Westen en de traditie dragende van een roemrijke periode in Nederlands-Indië, is thans een moderne eenheid die iedere vergelijking glansrijk kan doorstaan en die, als zij haar taak onverhoopt moet uitvoeren, *Elk Moment* daartoe in staat is.

Maandelijks wordt de Militaire Spectator toegezonden aan alle leden van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Ten einde de toezending aan thans nog actief dienende officieren van Land- en Luchtmacht, tevens lid van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap, ook na hun dienstverlating zeker te stellen, wordt belanghebbenden verzocht de ledenadministratie van de Koninklijke Vereniging (Karel Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk) in voorkomend geval ter zake in te lichten.

Een vlootbasis in Straat Soenda

Strategisch meesterwerk als twistappel tussen KNIL en Koninklijke marine

prof. dr. G. Teitler

hoogleraar Koninklijk Instituut voor de Marine

Rivaliteit tussen krijgsmacht delen leidt veelal tot het zoeken naar nieuwe wegen en werkt op strategisch gebied dikwijls als stimulans. Voert deze rivaliteit echter tot een impasse, dan lopen militaire deskundigen grote kans door buitenstaanders buitenspel te worden gezet. De verwickelingen rond de vlootbasis in Straat Soenda illustreren deze stelling op duidelijke, maar vooral ook tragische wijze. Mijns inziens namelijk vormen de, overigens nagenoeg onbekend gebleven, plannen voor deze basis een hoogtepunt in het Nederlandse militaire denken.

Het Koninklijk Besluit van 1892

De vraag of een eilandenrijk met een leger dan wel met een vloot het beste te beveiligen valt, laat zich aan de hand van historische voorbeelden niet ondubbelzinnig beantwoorden. Groot-Brittannië heeft bij het oplossen van dat probleem zijn vloot de eerste viool in het defensieorkest laten spelen. Japan daarentegen heeft voor het afweren van een invasie eeuwenlang op legers vertrouwd.

Over de vergelijkbaarheid van de Britse en Japanse geschiedenis valt natuurlijk te twisten, maar toen na 1900 in Nederlands-Indië bovengenoemde vraag door tal van omstandigheden weer eens om bezinning vroeg, werden het Britse en Japanse voorbeeld nogal eens aange-

haald om het belang van de vloot dan wel juist het leger aan te tonen. Op dat moment voer Nederlands-Indië ten aanzien van zijn verdediging in feite een „Japanse” koers. Na een periode (1882-1892)¹ van volstrekte beginselloosheid op defensiegebied was, naar aanleiding van een studie door de officieren Kromhout (Ned. leger), Krays (marine), en Haver Droeze (Indisch leger), besloten de verdediging van de archipel tot Java te beperken en in hoofdzaak aan het leger toe te vertrouwen.² Genoemd drietal had overigens in zijn op 23 april 1892 verschenen rapport een ander beleid voorgestaan. Wel zou zijns inziens de defensie tot Java beperkt moeten blijven, maar de vloot zou daarbij de hoofdrol hebben te spelen. Het leger was dan de taak toebedacht de vloot te steunen bij het afslaan van „coups de main”. Mocht deze steun niet baten en de vijand zijn aanval doorzetten, dan zou het leger — als uiterste maatregel — de strijd zien te rekken in het binnenland. Een gelande vijand zou daartoe in de richting van Bandoeng worden gelokt, waar ook het opperbestuur — na het verlies van Batavia — zijn zetel zou hebben gevestigd. Bandoeng was dus uitdrukkelijk gedacht als plaats van de eind-, niet van de hoofdstrijd. Was deze laatste voor het leger aan de kust — hoogstwaarschijnlijk bij Batavia — verloren, dan zou hij geen tweede keer kunnen worden gestreden.³ Om deze reden waren door de

¹ Zie voor een overzicht van het Indische defensiebeleid in de periode voor 1880: L. — De grondslagen der verdediging van Java. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1880)(1)1-35 en 166-184; X. — Een en ander over ons stelsel van verdediging. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1895)(1)369-385; Anon. — De verdediging van Nederlandsch-Indië tegen een buitenlandschen vijand. *Ind. Gids* 21(1899)(2)1052-1078, 1228-1255, 1480-1509, 22(1900)(1)202-235, 624-643.

² Als voorloper van het latere stelsel — tegenstander dus van de voorstellen van Kromhout, Krays en Haver Droeze — mag gelden: W. A. Coblijn — *De verdediging van Java tegen een buitenlandschen vijand*. Den Haag (1888), zijn toelichting op dit werk voor de Vereniging ter Beoefening van de Krijgs-

wetenschappen op 20 december 1888, en zijn brochure *De verdediging van Java zonder marine*. Den Haag (1888). Commentaar op Coblijns stellingen geven o.a.: J. H. P. E. Kniphorst — Kan Java zonder marine tegen een buitenlandschen vijand worden verdedigd? *Ind. Gids* 11(1889)(1)200-215, en: G. W. Beejer — Nog eens de verdediging van Java. *Org. Ver. Beoef. Krijgswetensch.* (1889/1890)105-221.

³ Een uitvoerig verslag van en commentaar op deze aangelegenheid is te vinden in een „Rapport”, opgesteld door de chef-staf van het Ned.-Ind. leger; bijlage bij een brief van deze officier aan de gouverneur-generaal van 8 juni 1923, handelende over de geschiedenis en het belang van de Preangerstelling. *Arch. Dep. Koloniën* V 8-5-1924-V5.

drie officieren rond Bandoeng dan ook geen kostbare, permanente versterkingen gedacht. De opdracht, die Kromhout, Kruijs en Haver Droeze was verstrekt, mag gelden als blijk van het besef dat Nederlands-Indië met het bestaande gebrek aan defensiehoudvast steeds grotere risico's liep. De omstandigheden binnen en buiten de archipel wijzigden zich dan ook snel in een richting waarbij noch een rechtstreekse veroveringspoging, noch betrokkenheid bij een gewapend conflict tussen derden meer vielen uit te sluiten. Met het afschaffen van het Cultuurstelsel kregen particuliere investeerders hun kans en lange tijd hoopte Nederland met dat „open-deurbeleid” de politiek-militaire aspiraties van andere staten op commerciële wijze op te vangen. Enerzijds werd het Westerse en Japanse ondernemerschap zo steeds meer ruimte gegeven zich te ontplooiën, geografisch zowel als commercieel, anderzijds echter bleken eerst met het volgen van deze nieuwe economische lijn de enorme mogelijkheden die Nederlands-Indië bood. En in een tijd van koortsachtig imperialisme viel geen zekerheid te verkrijgen of een open-deurpolitiek volstond om buitenlandse belangstelling te kanaliseren. Zeker was in ieder geval dat rondom Nederlands-Indië zich enkele mogendheden verdrongen, die — ieder voor zich — niet onverschillig konden blijven voor wat er in en met de archipel gebeurde. Dat deze mogendheden het eilandenrijk liever in Nederlandse handen zagen dan door een hunner ingepalmd, was niet meer dan een schrale troost. Iedere wijziging in de machtspolitieke constellatie kon zich hier ten nadele van Indië ontwikkelen, en dat dwong Nederland zijn overzeese defensiezaken op orde te stellen.⁴

Het rapport van Kromhout, Kruijs en Haver

⁴ Enkele interessante gedachten over deze problematiek ontvouwde: J. F. Breyer — Eenige beschouwingen over het behoud van ons koloniaal bezit, ook naar aanleiding van den strijd tusschen Spanje en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. *Ver. Beoef. Krijgswetensch.* (1889/1900)8-55.

⁵ Dit rapport is toegevoegd aan de Geheime Kabinetbrief van de minister van koloniën van 3 december 1900. *Arch. Dep. Koloniën* V 12-8-1901-K15. Zie verder de „Nota betreffende de algemeene beginselen, welke aan het defensieplan voor Nederlandsch-Indië behooren ten grondslag te liggen”, opgesteld door de Commandant van het leger en Chef van het departement van oorlog in Indië, generaal Van Daalen, ongedateerd. *Arch. Dep. Koloniën* V 3-11-1913-E18.

⁶ Uit een bericht in *Ind. Gids* 19(1897)(1)245-246, blijkt dat

Droeze bood de ministers van koloniën en van marine een gereede aanleiding daarmee een begin te maken.⁵ Hun gemeenschappelijke ministeriële rapport aan de Koningin-Weduwe-regentes werd op 12 juli 1892 aanvaard als leidraad voor de opbouw van de verdediging van Nederlands-Indië.⁶ Volgens dat rapport kwam het zwaartepunt van de defensie in West-Java te liggen, terwijl de vloot over zowel Soerabaja als Tandjong Priok zou kunnen beschikken. Hoewel het rapport van de ministers in feite daarover zweeg, zouden — zo mocht worden aangenomen — de pantserscheperen van het (toen nog zo geheten) „Auxiliair eskader” zich op de verdediging van Java concentreren en daar een landing helpen bemoeilijken. De kruisers (pantserdekscheperen) daarentegen zouden, zo mogelijk gesteund door de pantserscheperen, de Buitengewesten beveiligen. Ondanks protesten, dat dit voorstel geen recht deed aan het groeiende belang van Sumatra, werden de ministeriële aanbevelingen als defensiegrondslag aanvaard. Als enige afwijking werd besloten Tandjong Priok als operatiebasis voor de vloot te schrappen. Weliswaar ging dat besluit in tegen de voorkeur voor een defensiezwaartepunt op West-Java, maar de kosten verbonden aan het beveiligen van deze rede vielen niet te dragen. Wel diende natuurlijk de haven tegen „coups de main” te worden beschermd.⁷

Op grond van deze besluiten was dus aan het Nederlands-Indische leger de hoofdtaak in het defensiebestel toegedacht. Daardoor gesterkt begon dit leger in de jaren na 1892 geleidelijk toch stellingen rond Bandoeng te bouwen en in te richten.⁸ In 1901 stelde een commissie zelfs voor de toegangen tot de Bandoengse hoogvlakte door permanente werken te beveiligen om zo

dit stelsel voor het eerst in de openbaarheid kwam door een publikatie in de *Arnhemsche Courant*. Details worden vermeld in de in ¹ genoemde artikelenreeks in de *Indische Gids*.

⁷ Daartoe waren rond Batavia batterijen gedacht ten ZO van Pangerangan, bij het Havenkanaal en Antjol, bij Pesing en Patoekangan, en bij de waterwerken van Kampong Makassar en Poellee Gadoeng. Soerabaja zou worden beschermd door batterijen bij Semamboeng, Kali Dawir, Kedong Tjowek en bij een nader te bepalen plaats ter bestrijking van het Oostervaarwater.

⁸ Zie: Ritmeester Boon — Een krachtige vloot en een goed bevestigd steunpunt daarvoor zijn onmiskenbare eischen voor de defensie van ons koloniaal eilandenrijk. *Org. Ind. Krijgsk. Ver.* (1907)(1)1-63, (2)1-65; (1908)(1)1-90.

tot een heuse „Preangerstelling” te geraken.⁹ Gouverneur-generaal Rooseboom, eerst tegenstander van een dergelijke opzet, liet zich uiteindelijk van de juistheid van dat plan overtuigen.¹⁰ Het leger deed er verkeerd aan Batavia en Soerabaja als „vestingen” te beschouwen. Het was te zwak om voor een ernstig te nemen verdediging van deze plaatsen te zorgen en de legerleiding nam zich dan ook in geval van oorlog voor alle troepen — met uitzondering van een bataljon bij Semarang en Kesoegihan — in West-Java te concentreren. De beveiliging aan de landzijde van Soerabaja moest dan maar door de marine worden opgeknapt, onder andere met behulp van de bemanning van in oorlogstijd uit de vaart te nemen kleine schepen.¹¹ Voorts zou eigenlijk reeds in vredetijd de opperbestuurszetel naar Bandoeng moeten worden overgebracht. Ten eerste omdat Batavia geen vesting zou worden; ten tweede omdat een overplaatsing in tijd van oorlog op krijgsmacht en bevolking een slechte indruk kon maken en de bestuursuitoefening kon ontredde. In elk geval diende — wanneer men dat te ver vond gaan — met de overbrenging van het departement van oorlog haast te worden betracht.¹²

⁹ „Nota betreffende de verdediging van de accessen naar Bandoeng”, op 8 april 1902 door de legercommandant aangeboden aan de gouverneur-generaal. *Arch. Dep. Koloniën* V 29-8-1902-K12.

¹⁰ Brief van de gouverneur-generaal aan de minister van koloniën van 12 juni 1902. *Arch. Dep. Koloniën* V 29-8-1902-K12. Zie verder de brieven van Rooseboom aan de minister van koloniën van 30 oktober 1901 en van 2 en 20 juni 1902. In zijn antwoord schrijft deze bewindsman, te hopen dat de militaire achtergrond en reputatie van generaal Rooseboom de Tweede Kamer zonder meer van het belang van de Preangerstelling zullen kunnen overtuigen. *Arch. Dep. Koloniën* V 29-8-1902-K12.

¹¹ Daarbij zijn van belang het „Verslag der Commissie, benoemd tot het doen van voorstellen tot verdediging der van de kust naar de vlakte van Bandoeng leidende accessen”, het „Rapport over de vraag of en zoo ja in hoeverre van de te Bandoeng gevestigde ateliers der Staatsspoorwegen gebruik gemaakt zal kunnen worden om in oorlogstijd werkplaatsen voor het leger in te richten”, en de „Nota over de wijze, waarop het legerbestuur zich in groote trekken voorstelt de verdediging van Java te voeren bij een aanval van een vreemde mogendheid, welke permanente werken daarvoor worden noodig geacht buiten de reeds voorgestelde en welke andere maatregelen nog in de eerste jaren zouden zijn te nemen”, opgesteld door de chef van de Generale Staf, Batavia, 5 december 1900. *Arch. Dep. Koloniën* V 29-8-1902-K12. Zie verder de „Nota naar aanleiding van het verslag van de Commissie voor de verdediging der accessen naar Bandoeng”, opgesteld door de Legercommandant te Batavia op 3 juni

Naarmate de werkzaamheden aan de Preangerstelling vorderden, kwam het de legerleiding steeds raadzamer voor het leger ook *bij voorbaat* reeds daarbinnen te concentreren.¹³ Zij achtte het namelijk niet uitgesloten dat een vijand bij een invasie Batavia — als object van steeds geringere waarde — links zou laten liggen om via Cheribon, de Wijnkoopsbaai of Tjilatjap direct op te rukken naar Bandoeng.¹⁴

Tot 1911 bleef het tijdstip van deze legerconcentratie gebonden aan de overplaatsing van de opperbestuurszetel. Onder zware druk van legerzijde werd echter het jaar daarop besloten deze koppeling te laten varen. In 1912 ten slotte werd eindelijk ook formeel bepaald dat de beslissende slag níet aan de kust zou worden gestreden, „indien geen vloot beschikbaar is, die de (maritieme) verdediging in haar volle omvang kan voeren”.¹⁵ Aangezien een dergelijke vloot natuurlijk ontbrak en het sedert 1892 ook niet in de bedoeling had gelegen hem te scheppen, onderstreepte deze clausule slechts de reeds lang bestaande legervoorrang in het Indische defensiebestel.¹⁶

In 1892 werd, nog eens samengevat, door de ministers van koloniën en van marine besloten de verdediging van Nederlands-Indië tot Java te

1902. *Arch. Dep. Koloniën* V 29-8-1902-K12. Verder de „Nota omtrent eene eventuele Verdediging van Tjilatjap”, opgesteld door kapitein der genie Proper, Batavia, 8 mei 1902. *Arch. Dep. Koloniën* V 9-12-1902-G17, en het „Rapport der Commissie benoemd bij kabinetsbeschikking dd. 8 juli 1902 omtrent de Tjitatak-Batoekaroetstelling”, door de Legercommandant op 23 februari 1903 aan de gouverneur-generaal aangeboden. *Arch. Dep. Koloniën* V 4-7-1904-B15.

¹² De discussie over de (ver)plaats(ing) van de opperbestuurszetel was reeds lang gaande; zie hierbij: Anon. — De noodzakelijkheid der verplaatsing der bestuurszetel. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1872)121-134; Anon. — Nog een woord over Batavia, als zetel van de Indische regeering. *Nieuwe Spect.* (1872)254-261; Anon. — De bestuurszetel van Nederlandsch-Indië in verband beschouwd met de verdediging van het land. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1895)513-520. Zie verder: „Extract uit een Nota over de verplaatsing van den bestuurszetel naar Bandoeng”, bijlage bij een brief van de gouverneur-generaal aan de minister van koloniën van 12 juni 1902. *Arch. Dep. Koloniën* V 29-8-1902-K12.

¹³ Ritmeester Boon⁸ leverde felle kritiek op dit plan.

¹⁴ Correspondentie over deze aangelegenheid tussen de gouverneur-generaal, de Legercommandant en de Raad van Nederlandsch-Indië is te vinden in *Arch. Dep. Koloniën* V 29-8-1902-K12.

¹⁵ Zie het rapport genoemd in ³.

¹⁶ Kritiek op deze wijziging kwam o.a. van J. C. A. Bannink — Eene Moltkesche verdediging van onze archipel. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1911)771-781, 853-859 en 938-948. Instemmend commentaar op deze kritiek verscheen in *Wetensch. Jaarber. Ver. Beoef. Krijgswetensch.* (1911)458-486.

beperken en – wat dit eiland betrof – in hoofdzaak aan het leger toe te vertrouwen. De marine zou haar werkkring voornamelijk in de Buitengewesten vinden, daar terzijde gestaan door de troepen die voor de handhaving van orde en rust in deze gebieden in vreedstijd reeds aldaar waren gelegerd. De details van de maritieme bijdrage aan de verdediging van Indië waren in 1896 geregeld.¹⁷ Een Koninklijk Besluit van 27 juli van dat jaar bepaalde dat de in Nederlands-Indië aanwezige scheepsmacht diende te bestaan uit vier soorten schepen. De belangrijkste, zwaarste categorie zou zijn samengesteld uit oorlogsschepen, geschikt om „met klem Nederlands rechten en belangen te beschermen en het Souverein gezag in den Archipel te handhaven, ook tegenover Inlandsche volkeren”. Deze bodems, wel eens „met klem”-schepen genoemd, zouden per stuk ten minste 3900 ton water verplaatsen. Samen zouden zij een vloot vormen van minimaal 18.000 en maximaal 26.000 ton.

Voor deze oorlogsbodems kwamen twee soorten in aanmerking, in de eerste plaats pantserschepen. Ten tijde van genoemd Koninklijk Besluit waren daarvoor betrekkelijk kleine schepen beschikbaar, die door hun ontwerper, de minister van marine Jansen, voor gebruik in zowel Nederland als Indië waren bedoeld. Juist echter het voordeel van deze dubbele inzetbaarheid deed afbreuk aan hun diepgang – afgestemd op de Nederlandse zeegaten – en daarmee aan hun pantsering, bewapening en snelheid. De minister van marine die het Koninklijk Besluit van 1896 voor zijn rekening nam (Van der Wijck), wenste de pantserschepen van zijn voorganger dan ook aan te vullen met meer gespecialiseerde

bodems, waarbij hij aan twaalf kruisers dacht. Wist deze bewindsman zes van zijn kruisers te laten bouwen, rond de eeuwwisseling werden ter ondersteuning daarvan weer zwaardere schepen nodig geacht. Enerzijds slaagde de verantwoordelijke minister, Röell, erin deze schepen door het parlement te loodsen¹⁸, anderzijds echter kostte het, gezien de bouwprogramma's van buitenlandse marines, bepaald moeite deze aanwinsten nog helemaal serieus te nemen

Het behoeft geen verbazing te wekken dat twijfels over wat deze „zware” schepen zouden kunnen presteren de marine tot het aanprijzen van alternatieven bracht. In twee fundamenteel verschillende richtingen werd daarnaar gezocht. In de eerste plaats leken sommige officieren – een minderheid overigens – geïnspireerd door de „Jeune école”. Deze, van oorsprong Franse, stroming bepleitte als kern van een vloot torpedovaartuigen voor de (kust)verdediging en kruisers voor de „guerre de course”. De Jeune école was geboren uit een Frans minderwaardigheidsbesef jegens de Royal Navy, een daarmee verbonden kaapvaarttraditie, en een overschatting van de torpedo en de zeewaardigheid van torpedoboten. In het land van herkomst zou deze stroming zich in zuivere vorm niet lang kunnen handhaven.¹⁹ In Nederland en Indië echter spookten die denkbeelden langer rond.²⁰ Opmerkelijk daarbij – maar zeker begrijpelijk – was dat zij vooral ook in kringen van het Nederlands-Indische leger aanhang vonden. Zo sprak in een „Nota over de verdediging te water van Nederlandsch-Indië” gouverneur-generaal Van Heutsz zich in 1906 duidelijk uit voor een torpe-

¹⁷ De regeling van 1896 greep terug op het rapport, uitgegeven in Den Haag in 1891, aan de Koningin-Weduwe-regentes van een Commissie, benoemd „tot het uitbrengen van een advies omtrent de vraag: of de bestaande indeeling der zeemacht in den Nederlandsch Oost-Indischen archipel, overeenkomstig het Koninklijk Besluit van 16 november 1866 nr 80 (Ind. Stbl. 1867 nr 56), al dan niet behoort te worden bestendig?”.

¹⁸ Zie hierbij: Anon. – *De marinebegroting voor 1897 in de Tweede Kamer. Eene nabetrachting*. Den Haag (1897); Anon. – Het Auxiliair eskader en de verdediging van Indië. Algemeene beschouwingen in verband met de reorganisatieplannen onzer zeemacht. *Ind. Gids* 22(1900)(1)183-201; Anon. – Het marinevraagstuk met betrekking tot onze koloniën. *Tijdschr. Ned. Ind.* (1901)363-370; J. P. van Rossum – Onze zeemacht. *Gids* 66(1902)(1)481-513; W. J. Cohen Stuart – Indische marinezaken. *Versl. Mar. Ver.* (1903/1904)24-74; J. P.

van Rossum – Nederlands zeemacht. Het heden en de toekomst. *Mil. Gids* (1904)173-189, 221-238, 277-284, 334-351, 375-390; J. P. van Rossum – De zeemacht in Nederlandsch-Indië, benevens een en ander omtrent hare samenwerking met de landmacht aldaar. *Org. Ver. Beoef. Krijgswetensch.* (1904/1905)268-362.

¹⁹ V. Bueb – *Die „Junge Schule” der französischen Marine. Strategie und Politik 1875-1900*. Boppard am Rhein (1971).

²⁰ Over dit onderwerp valt een schier onuitputtelijke lijst van verwijzingen op te stellen; zie o.a.: F. J. H. Evers – Marine-aangelegenheden. *Org. Ver. Beoef. Krijgswetensch.* (1905/1906)495-566; J. van der Elst – Onze zeemacht. *Versl. Ver. Moederland en Koloniën*, 22 nov. 1906; A. E. Thierens – De verdediging ter zee van Nederland en Indië. *Versl. Mar. Ver.* (1907/1908)21-138; C. J. J. de Neve – De samenstelling der zeemacht in Nederlandsch-Indië. *Versl. Mar. Ver.* (1909/1910)101-177.

dovloot.²¹ Na de waarde van grote schepen in twijfel te hebben getrokken, concludeerde Van Heutsz dat het Indische eilandenrijk zich in bijzondere mate leende voor „wat men op land noemt den guerilla-oorlog. Om dezen oorlog te voeren hebben wij noodig onderzeeboten en torpedojagers, benevens de noodige zeemijnen.” Van de eerste categorie schepen meende hij, om de gedachten te bepalen, er 18 nodig te hebben, van de tweede 32. Voor de laatste waren – in hun rol als verkenners en bewakers van de toegangen tot de Javazee – bases gedacht bij Tandjong Priok, Tandjong Pandan (op het eiland Biliton), Makassar en Banjoewangi.

Van Heutsz had zijn gedachten vermoedelijk aan papier toevertrouwd om ze onder de aandacht te brengen van een Commissie ter herziening van het Koninklijk Besluit van 1896. Het rapport dat deze commissie uitbracht, hield zich – conform de haar verstrekte opdracht – slechts met de maritieme bijdrage aan de Indische defensie bezig. De grondslagen van deze defensie bleven dus onaangetast en de prioriteit van het leger werd dan ook niet ter discussie gesteld. Op duidelijke wijze sprak de commissie zich voorts uit voor een vloot van klein (torpedo)materieel.²² Echter, noch de minister van marine, noch de meerderheid van de marineofficieren konden zich met deze aanbeveling verenigen.²³ De minister sprak zelfs de bedenking uit dat de commissie zich niét had laten leiden door maritieme overwegingen, maar door het streven de

scheepsmacht aan te passen bij de heersende tekorten aan lager marinepersoneel.²⁴

De Legercommandant verklaarde in zijn reactie op het Commissierapport zich, als buitenstaander, niet met marinezaken te willen bemoeien. Deze terughoudendheid belette hem evenwel niet zich prompt vóór de torpedovloot uit te spreken.²⁵ Zijn hoofdbezwaar tegen een „artillerievloot” van zware schepen luidde, dat zij altijd inferieur zou blijven aan die van een potentiële vijand. Gouverneur-generaal Van Heutsz was in 1906 al met de Commandant Zeemacht in Indië (schout-bij-nacht Snethlage, voorstander van een artillerievloot) in conflict geraakt over de samenstelling van het Nederlandse eskader in Indië.²⁶ Dat zelfde overkwam nu de genoemde Legercommandant. Zo overtuigend was bovendien het verweer van de nieuwe Vlootvoogd (vice-admiraal Hoekwater)²⁷ dat Van Heutsz' opvolger Idenburg, om financiële redenen eerst voorstander van een torpedovloot²⁸, zijn mening nu herzag.²⁹

Van Heutsz had in zijn Nota het vergroten van de pantserschepen van 5000 tot 7500 ton als alternatief voor zijn torpedovloot verworpen. Voor veel geld zou dan zijns inziens tegenover een mogendheid van de eerste rang toch geen versterking worden verkregen. Merkwaardig genoeg werd dat argument óók gebruikt door kringen binnen de marine die noch van de bestaande scheepsmacht, noch van een torpedovloot iets wilden weten. De door gouverneur-generaal

²¹ Deze nota werd op 23 maart 1906 aan de minister van koloniën gezonden. *Arch. Dep. Koloniën* V 5-5-1906-F10.

²² „Rapport van de Commissie, benoemd bij Koninklijk Besluit van 3 augustus 1906, no. 39, tot het doen van voorstellen tot herziening van het Koninklijk Besluit van 27 juli 1896 (Staatsblad no. 141), in dier voege dat eene doelmatige samenstelling en indeeling der zeemacht in Nederlandsch-Indië ook in den vervolge mogelijk zij en dat de uitgaven voor die zeemacht naar billijkheid tusschen de Staatsbegrooting en de begrooting van Nederlandsch-Indië worden verdeeld”. Den Haag (1908). Zie verder J. P. van Rossum – Het Rapport der Marine-staatscommissie. *Vragen des Tijds* 35(1908)(2)99-122 en 172-190.

²³ Zie de discussies over dit onderwerp in *Marineblad* (1909/1910), de rubriek „Uit de pers” in dat tijdschrift en verder o.a.: H. T. Hoven – De taak der marine in Nederlandsch-Indië. *Versl. Mar. Ver.* (1909/1910)20-56.

²⁴ Brieven van de minister van marine aan zijn collega van koloniën van 29 juli 1908, *Arch. Dep. Koloniën* V 17-10-1908-35, van 15 maart 1909, *Arch. Dep. Koloniën* V 2-4-1909-10, en van 5 oktober 1911, *Arch. Dep. Koloniën* V 25-11-1911-55. De schrijver noemt in de tweede brief de commissievoorstellen van „bedenklijken aard”.

²⁵ Brief van de Legercommandant aan de gouverneur-generaal van 12 oktober 1910. *Arch. Dep. Koloniën* V 4-5-1911-15.

²⁶ Zie Snethlages nota's aan de gouverneur-generaal van 30 april 1906, *Arch. Dep. Koloniën* V 19-11-1906-P4 en van 28 juni 1906, *Arch. Dep. Koloniën* V 4-8-1906-C17. Ook de Raad van Nederlandsch-Indië verklaarde zich – in zijn vergadering van 28 september 1906 – tegen de strekking van de nota van Van Heutsz, *Arch. Dep. Koloniën* V 19-11-1906-P4.

²⁷ Deze vice-admiraal had zijn op- en aanmerkingen neergelegd in een rapport, gedateerd 15 juni 1910. *Arch. Dep. Koloniën* V 13-2-1911-7/314, en in een brief aan de gouverneur-generaal van 29 oktober 1910, *Arch. Dep. Koloniën* V 4-5-1911-15.

²⁸ Brief van de gouverneur-generaal aan de minister van koloniën van 9 oktober 1906, *Arch. Dep. Koloniën* V 19-11-1906-P24.

²⁹ Brief van de gouverneur-generaal aan de minister van koloniën van 16 maart 1911, *Arch. Dep. Koloniën* V 4-5-1911-15. Zie verder: „Nota, bevattende een uittreksel van het advies, door den gouverneur-generaal van Ned.-Indië uitgebracht”. *Mil. Tijdschr. Ned. Indië* (1912)194-199.

Van Heutz afgewezen pantserschipvergroting leek haar beslag te zullen krijgen in een reeks, beginnende met de in 1908 op stapel gezette, 6500 ton metende „De Zeven Provinciën”. In 1912 kondigde minister van marine Wentholt aan een vergrote (7600 ton) versie van dat schip te laten bouwen, bewapend in hoofdzaak met vier kanonnen van 28 cm (twee stuks meer dan „De Zeven Provinciën”).

Een meerderheid van de marineofficieren kon zich met dat voornemen volstrekt niet verenigen.³⁰ Met de komst van de Britse „Dreadnought” (1906), met een uniforme bewapening van zes tot acht zeer zware kanonnen, waren naar haar mening de kaarten van alle andere soorten pantserschepen in een klap overtroefd.³¹ Dat zij het gelijk aan haar zijde had, leek te worden bevestigd doordat alle vooraanstaande naties inmiddels de Dreadnought hadden nabouwd.³² De onvrede van deze officieren uitte zich begin 1912 op een vergadering van de Marine Vereeniging in Den Helder. Kapitein ter zee J. J. Rambonnet bepleitte daar in zijn voordracht „Een kern van zware schepen voor onze zeemacht”, de aanbouw van slagschepen van ruim 15.000 ton (naar het voorbeeld van het zojuist te water gelopen Spaanse oorlogsschip „España”).³³ Een vloot met als kern vijf van deze schepen leek Rambonnet de financiële draagkracht van Nederland en Indië niet te boven te

gaan, noch de marine voor onoverkomelijke bemanningsproblemen te plaatsen.³⁴

Ter vergadering schaarde de overgrote meerderheid van de aanwezigen zich achter Rambonnets voorstel. Deze eensgezindheid toonde bovendien aan dat de tot dan in marinekring heersende tweespalt tussen „torpedisten” en „artilleristen” grotendeels op een misverstand berustte. Geconfronteerd met Rambonnets stelling dat Nederland en Indië zich een soort Dreadnought konden veroorloven, toonden de meeste „torpedisten” hun ware aard. Liever dan met, in hun ogen, tweederangs pantserschepen te moeten vechten, hadden zij — in arren moede — in de aanschaf van vele en moderne torpedoschepen hun heil gezocht. Geplaatst echter voor de keuze tussen slagschepen, ruim tweemaal groter dan die voorgesteld door minister Wentholt, en hun torpedoschepen, ontpopten zij zich — enkele uitzonderingen daargelaten — als slagschipenthousiasten.³⁵

Ten gevolge van de door Duitse onderzeeboten behaalde successen zou enkele jaren later, tijdens de Eerste Wereldoorlog, de tweespalt tussen „torpedisten” en „artilleristen” de kop weer opsteken.³⁶ Voorlopig echter werden politici en geïnteresseerde leken geconfronteerd met een, op een voor hen moeilijk toegankelijk terrein, eindelijk eensgezinde marine.³⁷ De gevolgen bleven niet uit. Ruim twee maanden na de be-

niet veel later overigens weer van Wentholts voorstellen distantieerde.

³⁰ *Versl. Mar. Ver.* (1911/1912)105-162.

³¹ Als alternatief voor de „España” werd ook nog de Oostenrijkse „Zrinyi” (geen dreadnought overigens) van 14.600 ton genoemd. Zie: Een zee-officier — *De minimum militaire eischen waaraan pantserschepen voor onze koloniën bestemd, moeten voldoen, beschouwd in verband met de ontworpen schepen van 7.600 en 10.500 ton.* Den Helder (1912).

³² Negatief commentaar van de zijde van het Nederlands-Indische leger volgde overigens even prompt als de positieve reactie van de kant van de marine. Zie bv.: G. J. Nijweide — *Leger en vloot bij de verdediging van Nederlandsch-Indië.* *Ind. Mil. Tijdschr.* (1912)(1)408-420.

³³ Zie o.a.: X. — Het torpedowapen. *Ind. Mil. Tijdschr.* (1915)99-112; L. van Verre — De defensie van Indië. *Marineblad* (1915/1916)1-19; O. — Dreadnought of onderzeeër? beschouwd in verband met den nieuwen vlootaanbouw voor onze marine. *Marineblad* (1915/1916)377-402; H. E. van Asbeck — Zullen onderzeeboten een overwegend deel uitmaken van de oorlogsvloten der toekomst? *Marineblad* (1915/1916)353-375.

³⁴ P. Goulmy — De positie van den minister van marine. *Onze Vloot* (1912)(30)25-28; Anon. — De reorganisatie van onze vloot. *Onze Vloot* (1912)(32)12-18.

³⁰ Zie o.a.: G. J. W. Putman Cramer — De huidige stand van het marinevraagstuk. *Versl. Mar. Ver.* (1911/1912)223-294; C. de Vries — Het marinevraagstuk in betrekking tot Nederland en Nederlandsch-Indië. *Versl. Ind. Genootsch.* (1911/1912)37-79.

³¹ Niet iedereen was echter overtuigd dat Nederland over het zwaarste type slagschip diende te beschikken. Zie bv.: W. L. A. Gericke — Artilleristische bechouwingen in verband met den zee-strijd in Oost-Azië en de discussiën over de marinebegroting voor 1906. *Mil. Spect.* 75(1906)282-291. Ook later werd de mening nog wel verkondigd dat de slag bij Tsushima de superioriteit juist van middelbaar geschut zou hebben aangetoond. Zie bv.: J. B. van Heutz jr. (agerende tegen de „dreadnought”-plannen van de staatscommissie van 1912) — *Politieke ontwikkelingen en hervormingen in Oost-Azië en de positie van Indisch-Nederland in toekomstige conflicten.* Rotterdam (1917)183-188. Niet alleen overigens in Nederland speelde dat probleem; zie voor de Britse positie Ph. Towle — The evaluation of the experience of the Russo-Japanese War, in: B. Ranft (ed.) — *Technical change and British naval policy 1860-1939.* Londen (1977).

³² Wederom: niet iedereen in de marine was tegen Wentholts plannen; zie: W. J. G. Umbgrove — Defensiepolitiek en marinebeheer. *Marineblad* (1911/1912)784-802, die zich

wogen vergadering van de Marine Vereeniging verwierp de Tweede Kamer de bouwplannen van minister Wentholt; deze diende daarop zijn ontslag in.³⁸ De pantserscheepen van 7500 ton waren daarmee van de baan, maar Rambonnetscheepen nog niet op stapel gezet. Wel werd deze marineofficier tot opvolger van Wentholt benoemd, maar uitvoering van zijn plannen zou zulke verstrekkende gevolgen hebben dat het de Regering raadzaam toescheen eerst een, uit militaire, financiële en koloniale deskundigen samengestelde, commissie zich over een eventuele nieuwe koers te laten buigen.³⁹ Uitdrukkelijk werd bovendien in de opdracht van deze staatscommissie gesteld, dat het niet slechts om een nieuwe marinekoers ging: ingesteld op 5 juni 1912 luidde haar opdracht o.a. „de inrichting van de verdediging van Nederlandsch-Indië, zoo te land als ter zee, van een staatkundig, technisch en financieel standpunt in beschouwing te nemen, voorstellen aan de Koningin in te dienen om die inrichting, voor zooveel noodig te herzien”.⁴⁰

De commissie van 1906 had zich slechts mogen buigen over de maritieme bijdrage aan de verdediging van Indië en het defensiekader van 1892 onverlet moeten laten. De nieuwe staatscommissie kreeg toestemming ook de grondslagen van deze verdediging zelf kritisch te bezien.

De staatscommissie voor de verdediging van Nederlandsch-Indië

In het voorgaande is vermeld hoe de studie van Kromhout, Kruys en Haver Droeze en het Koninklijk Besluit van 1892 voortvloeiden uit een besef van toenemende onveiligheid. Dat gevoel van dreiging was in de sedertdien verstreken ja-

³⁸ Deze gebeurtenissen zijn misschien wel het duidelijkst en levendigst weergegeven in de rubriek „Uit de pers” van het *Marineblad* (zie de relevante jaargangen).

³⁹ De minister van koloniën bv. was onder de indruk van het marinestandpunt, maar bleef de geringere kosten van lichter materieel aantrekkelijk vinden; kortom, nadere studie was gewenst. *Arch. Dep. Koloniën* V 7-12-1911-29.

⁴⁰ *Rapport van de Staatscommissie voor de verdediging van Nederlandsch-Indië*, Den Haag (1913).

⁴¹ Vroege visies op deze verandering gaven: J. L. Koster — Nederlands militaire positie in Zuid-Azië, ook beschouwd in het licht der moderne kolonisatie. *Org. Ver. Beoef. Krijgswetensch.* (1894/1895)235-318; J. H. Engelbrecht — De ontwikkeling van Japan, met het oog op het „Gele gevaar”. *Mil.*

ren bepaald niet minder geworden. In een aantal opzichten was de situatie echter toch gewijzigd.

In de eerste plaats: als de dreiging al niet was afgenomen, men meende nu meer zekerheid te hebben over de richting van waaruit deze het grootst was. Gedurende de 19e eeuw werden Engeland (de herinnering aan 1811 stierf maar langzaam) en Pruisen-Duitsland (de sleutels tot Indië lagen misschien wel aan het IJ) nog op veroveringszucht aangekeken. Na de Chinees-Japanse en Russisch-Japanse oorlogen echter werden deze beide staten in de ogen van zeer velen door Japan afgelost.⁴¹

Tekenend voor deze verandering was dat de ministers van koloniën en van buitenlandse zaken reeds in 1908 besloten via consulaire vertegenwoordigers een inlichtingendienst in Oost-Azië op te richten.⁴² Uit de lijst van de daarvoor in aanmerking komende plaatsen bleek al heel duidelijk de beduchtheid voor de reus uit het noorden. Al van 1904 af poogde de Legercommandant, generaal Boetje, trouwens een militair attaché in Tokio geplaatst te krijgen⁴³, een streven dat in 1910 met succes werd bekroond.⁴⁴ Bovendien wenste Boetje via de legatie in de Japanse hoofdstad enkele officieren in de gelegenheid te stellen zich in de Japanse taal te bekwaamen.⁴⁵ Alleen op deze wijze zou het leger in Indië kunnen voorzien in de toenemende behoefte aan goed opgeleide officieren voor spionage en contraspionage. Het zou volgens Boetje trouwens zaak zijn de uit te zenden officieren van een deugdelijk alibi te voorzien. Een Japans tegenverzoek zou men immers willen vermijden, al sprak de Legercommandant in dit verband de vrees uit dat vele (vermomde) Japanse officieren in de archipel reeds spionageactiviteiten ont-

Tijdschr. Ned. Ind. (1898)146-155; G. Nypels — *Nederland in Oost-Azië. Eene militaire studie*. Haarlem (1899).

⁴² Zie hierbij een Nota van de Legercommandant aan de gouverneur-generaal van 17 oktober 1904. *Arch. Dep. Koloniën* V 12-2-1906-04, en J. C. A. Bannink — Onze diplomatieke en consulaire dienst in Oost-Azië in verband met de verdediging van Nederlandsch-Oost Indië. *Mil. Spect.* 79 (1910)358-368.

⁴³ Correspondentie in *Arch. Dep. Koloniën* V 26-9-1907-46 en V 4-1908-21.

⁴⁴ Correspondentie in *Arch. Dep. Koloniën* V 2-5-1910-51 en V 19-5-1910-1.

⁴⁵ Brief van de Legercommandant aan de gouverneur-generaal van 2 november 1904. *Arch. Dep. Koloniën* V 26-1-1905-C3.

plooiden.⁴⁶ Teneinde dit gevaar te keren leek het wenselijk de directies van stoomvaartmaatschappijen te verzoeken hun gezagvoerders en stuurlieden in te schakelen bij het tijdig signaleren van mogelijke agenten.⁴⁷

In de tweede plaats was ten opzichte van 1892 de aard van de dreiging veranderd. Tegen het Britse wereldrijk viel volstrekt niets te ondernemen. Tegen Japan echter, hoe machtig dat land ook werd, leek verweer minder hopeloos. Men vertrouwde verder erop dat noch Engeland en Australië, noch de Verenigde Staten lijdzaam zouden toezien bij een Japanse aanval op Indië. Daar kwam bij, dat Englands overmacht weliswaar reëel was, maar toch geheel werd belichaamd door zijn vloot. Tegen dat wapen vielen geen tegenmaatregelen te treffen.

Tegen een Brits expeditieleger daarentegen achtte men zich niet bij voorbaat kansloos, en de Indische defensieklemtoon op het leger in plaats van de vloot viel mede uit deze overweging te verklaren. De logica van dat legerprimaat verdween echter, wanneer de vijand ter zee minder machtig was, en naar alle waarschijnlijkheid ook niet door Nederland alléén hoefde te worden bestreden.⁴⁸ De stelling viel dan zelfs te verdedigen dat Nederland in de wateren rond Indië geen volledige heerschappij ter zee nodig had. Geconfronteerd met een redelijk geloofwaardige Nederlandse vloot zou Japan zich wel tweemaal bedenken alvorens een aanval op Indië te ondernemen. Het gevaar een deel van zijn vloot bij deze poging te verliezen — en zich zo jegens derden te verzwakken — zou Japan immers van een aanval kunnen afhouden. Ten opzichte van Japan zou een krachtige Nederlandse vloot dus preventief kunnen werken, jegens derden (potentiële vijanden van Japan) als bondgenoot-

⁴⁶ Vermoedens omtrent Japanse spionage o.a. in *Arch. Dep. Koloniën* V 25-2-1905-Q5, V 16-12-1904-E26, V 29-6-1907-K13, V 4-10-1907-M18 en V 9-11-1908-G22.

⁴⁷ Correspondentie met de Stoomvaartmaatschappijen in *Arch. Dep. Koloniën* V 30-1-1905-K3/15.

⁴⁸ Dat ook in legerkring zelf deze logica werd onderkend, mag blijken uit Boon⁽⁸⁾ en F. C. Hering — De verdediging van Nederlandsch-Indië. Een toekomstbeeld. *Gids* 76(1912)(4)377-420; H. J. D. de Fremery — Leger en vloot bij de verdediging van Nederlandsch-Indië. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1912)889-898, 1073-1084 en 1167-1184. Over dit laatste artikel ontspon zich een belangwekkende discussie tussen de schrijver en G. J. Nijweide. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1913)1-9, 243-259.

schappelijk lokaas fungeren. Een scheepsmacht leek zo een zinvollere investering dan een leger, dat beide functies — afschrikken en lokken — minder duidelijk vervulde. Bovendien, de Russisch-Japanse oorlog had geleerd dat Indië ook indirect — via een neutraliteitsschending — bij een grote oorlog betrokken kon raken.⁴⁹ Ook ter bezwering van dit gevaar leek een vloot een effectiever middel dan een leger. De mobiliteit van de scheepsmacht stelde de marine in staat in alle uithoeken van de archipel te opereren, waar het leger zich tot Java moest beperken.⁵⁰ In de noodzaak neutraliteitsschendingen te moeten tegengaan, werd trouwens een bijkomend argument gevonden een „artillerie-“ boven een „torpedovloot“ te verkiezen.

In de derde plaats was de situatie in de archipel zelf veranderd. Het Nederlandse gezag had zich nu op alle eilanden weten te vestigen en de „inlandsche vijand“ (I.V.) leek voorgoed bedwongen. Grootscheepse expedities behoorden daarmee tot het verleden, zo goed als het verlies — door Nederlandse nalatigheid — van delen van de archipel aan buitenlandse avonturiers. Bovendien kon eerst nu het gehele eilandenrijk worden opengesteld voor moderne economische penetratie. Behalve Java nam vooral Sumatra snel in economische betekenis toe, terwijl ook elders de aanwezige delfstoffen Westers en Japans kapitaal gingen aantrekken. De keerzijde van deze ontwikkeling was echter dat de buitengewesten een steeds aantrekkelijker doelwit voor een vreemde mogendheid gingen vormen. Een gouverneur-generaal sprak in dat verband zelfs de verwachting uit dat een „overbevolkt Aziatisch land“ bij een aanval op Indië Java — als voor hem van generlei waarde — wel links zou laten liggen.⁵¹ De dunbevolkte, delfstofrijke

⁴⁹ J. P. van Rossum — Roodsjestvenski's vloot. *Gids* 23(1905)(1)350-364; L. H. Berg — De handhaving der neutraliteit onzer koloniën, bij een mogelijken oorlog tusschen Japan en de Vereenigde Staten van Noord-Amerika. *Mil. Tijdschr. Ned. Ind.* (1907)896-909 en 951-971; A. J. Veenendaal — De handhaving der neutraliteit in Nederlandsch-Indië tijdens de Russisch-Japanse Oorlog (1904-1905). *Marineblad* (1972)127-161.

⁵⁰ Ruim tien jaar later zou het leger dat argument overigens met kracht bestrijden, en niet zonder succes (zie de laatste paragraaf van dit artikel en noot.¹²⁶).

⁵¹ Gouverneur-generaal Idenburg in een ongedateerd schrijven aan de minister van koloniën (begin 1914). *Arch. Dep. Koloniën* V 19-3-1914-M5.

buitengewesten daarentegen vormden voor dat land een uiterst begeerlijke buit.

Hoe dat ook zij, een defensiebestel dat zich tot Java beperkte, leek zijn geldigheid te hebben verloren.

In plaats van slechts een betrekkelijk klein eiland diende Nederland nu een uitgestrekt eilandrijk tegen invallen en neutraliteitsschendingen te beschermen. Het Koninklijk Besluit van 1892 had de verdediging van Java tegen een „buitenlandschen vijand” (B.V.) aan het leger toevertrouwd. De gewijzigde omstandigheden in de archipel maakten het echter in principe mogelijk dat leger tot de omvang en bewapening van een politieformatie terug te brengen. Aan de vloot zou dan de bescherming kunnen worden toevertrouwd, niet slechts van Java, maar van alle eilanden. Trouwens, op de Indische begroting nam de bestaande legerformatie een wel zeer zware plaats in vergeleken met de vloot. Tegen 1910 legde het leger beslag op iets meer dan 40 miljoen gulden, terwijl het vlootaandeel slechts 6 miljoen bedroeg. Zelfs als de kwestie van de defensieprioriteit bleef rusten, vroeg deze wanverhouding tussen de beide krijgsmacht delen om aanpassing.

Tegen deze achtergronden toog de staatscommissie van 1912 aan het werk. Haar in 1913 gepubliceerde rapport beval — naar ook wel werd verwacht — een radicale breuk aan met het uit 1892 daterende defensiebestel. De staatscommissie achtte de kans gering dat Nederland zonder bondgenoten een invasie zou moeten weerstaan. Zij meende aan een vloot met als kern vijf slagschepen van 21.000 ton de verdediging van geheel Indië te kunnen toevertrouwen.

De vloot kan tegen elke vijandelijke actie, waar deze ook dreigt, onverwijd met vol vermogen optreden. Zij geniet vrijheid van handelen, verzekert ons de voordelen van initiatief en verrassing en heeft de keuze van tijd en plaats voor den beslissingsstrijd. Het leger, onmachtig tot optreden tegen eenige handeling ter zee, is bovendien op de eilanden gebonden. Het is het orgaan der passieve plaatselijke verdediging; snelle concentratie eener grootere macht in een willekeurig deel van den Archipel is uitgesloten. (. . .) De strijd om onze kolo-

niën is de strijd om de beheersching der zee. Zelfs het bezit van een zeer sterk leger kan tegen het gemis of verlies van het meesterschap ter zee niet opwegen. Het zou ons hoogstens het tijdelijk behoud van één enkel eiland — bijv. van Java, als het politiek gewichtigste en economisch meest ontwikkelde — in uitzicht kunnen stellen. Slechts „tijdelijk”, omdat een van de buitenwereld geïsoleerd Java geen voldoende hulpbronnen ter voorziening in de behoefte van het moderne maatschappelijk bedrijf, noch in die der oorlogvoering bezit om een langdurigen weerstand te kunnen volhouden. (. . .) Bij het treffen van maatregelen tot handhaving der neutraliteit treedt de landmacht geheel op den achtergrond. (. . .) Immers, het is onmogelijk met eenige waarschijnlijkheid te voren vast te stellen waar onze onzijdigheid gevaar loopt te worden geschonden, terwijl dit bovendien allereerst — en in den regel uitsluitend — te water zal geschieden. De marine is het wapen bij uitnemendheid om voor eerbiediging van onze onzijdigheid te waken.⁵²

Naast de vloot zou, volgens de commissie, het leger zijn taak tegen een B.V. verliezen en zich geheel op het behoud van de binnenlandse orde en rust kunnen toeleggen. Het zou daarbij drastisch in sterkte worden teruggebracht. In totaal konden — ter besparing van 6 miljoen gulden — zeven infanteriebataljons, twee eskadrons cavalerie, twee batterijen veldgeschut en een machinegeweercompagnie verdwijnen. Het leger hield dan als kern slechts twaalf bataljons infanterie over.

Net als het leger in Indië tobde ook de marine al geruime tijd met bemanningsproblemen. Om de nieuwe vloot daaronder niet te laten lijden, stelde de staatscommissie voor de opleiding tot matroos van inlanders met kracht ter hand te nemen. Voorts moest echter de bepaling uit de Grondwet vervallen die zeemiliciens verbod in Indië te dienen. Vrijwilligers behoorden nog slechts als onderofficier te worden aangesteld. Andere aanbevelingen van de commissie — als het behoud van één enkele marineorganisatie (waar de commissie van 1906 een splitsing in een Nederlandse en een Indische had aanbevolen) — onbesproken latende, verdient nu de keuze van de vlootbasis aandacht. Hoofdbasis zou Tand-

⁵² Rapport van de Staatscommissie, blz. 23.

jong Priok worden.⁵³ Soerabaja werd tot hulpbasis gedegradeerd, en verder dienden slechts de havens van Tjilatjap en Sabang door kustbatterijen te worden beveiligd. De eerste haven omdat van daaruit de West-Oostspoorlijn over Java gemakkelijk viel te verbreken, de tweede in verband met haar voor de neutraliteitshandhaving belangrijke ligging. Bij Makassar en Ambon ten slotte dienden brandstofvoorraden voor de vloot te worden opgeslagen. Van permanente versterkingen zouden zij echter verstoken blijven.

Ten aanzien van Priok als hoofdbasis had de staatscommissie de volgende overwegingen laten meespelen. Nederland en Indië konden, ten eerste, maar één geheel ingerichte basis betalen. In de tweede plaats waren meer bases overbodig: het door de commissie voorgestane scheepstype zou immers over een grote reikwijdte beschikken en van Priok uit de gehele archipel kunnen bestrijken. Om met deze reikwijdte toch geen enkel risico te lopen — in geval van tijdnood bijvoorbeeld, of om gehavende schepen snel in veiligheid te brengen — moest de vlootbasis toch zo dicht mogelijk bij het vermoedelijke terrein van actie, de Javazee, komen te liggen. Verder diende zij de vloot een volkomen veilige rede te verschaffen, en mogelijkheid en ruimte om de havens in gevechtsformatie te verlaten.

De bestaande vlootbasis, Soerabaja, en Priok op deze punten vergelijkende scoorde de laatste uiteindelijk de meeste punten. De westelijke toegangen tot de Javazee werden van meer belang geacht dan de oostelijke. Bovendien bood de baai van Batavia, mits verdedigd door enkele forten, een toegang van ruim 30 km, zodat een vijand die bezwaarlijk kon versperren. Tegenover Soerabaja's voordeel over twee gescheiden uitgangen te beschikken, stond ten slotte de onzekerheid het Oostervaarwater op de voor de nieuwe schepen benodigde diepte te houden. Als extra, maar maritiem minder relevant, voordeel van Tandjong Priok werd dan bovendien nog gewezen op de nabijheid van de opperbe-

stuurszetel, en van Bandoeng, waarheen deze zetel in tijd van oorlog zou worden overgebracht.

Voor de beveiliging van Priok dacht de commissie aan enkele zwaar bewapende pantserforten op twee eilandjes in het noorden en noordwesten van de baai. Ook op de vaste wal aan de oostzijde van de baai en op een zandplaat meer zuidelijk waren pantserforten nodig, en verder — in het midden van de baai — een drijvende batterij. Tot slot waren mijnversperringen, zoeklichten en een balkversperring in de havenmond onmisbaar, evenals batterijen op de einden van de havendammen.

Gezien de reeds vermelde verbroedering in marinekring na Rambonnets voordracht behoeft het ons niet te verwonderen dat het voorstel van de staatscommissie daar een gunstig onthaal ten deel viel. Hoewel na 1914 de populariteit van slagkruisers snel zou stijgen, stond de waarde van slagschepen voorlopig nog niet ter discussie. Onderwerp van detailkritiek waren zo in eerste instantie slechts de eisen die precies aan de slagschepen moesten worden gesteld, en hun tempo van aanbouw dat, indien te zeer gespreid, een homogene vloot wellicht illusoir zou maken. Na korte tijd echter kwamen drie, wat meer fundamentele problemen naar voren.⁵⁴

Het eerste betrof het aantal voor Indië bestemde slagschepen. De door de staatscommissie voorgestelde aantalsregeling hield in dat Indië steeds over de modernste zou beschikken (vier, en een in reserve). De vier oudere zouden dan — na twaalf jaar Indische dienst — in Nederlandse wateren verblijven als „schoolschepen” en, in tijd van Indische nood, als een tweede eskader naar de Oost kunnen worden gezonden. Het nut van deze slagschepen voor Nederland werd echter betwijfeld.⁵⁵ De voorgestelde aanneming van meer Inlandse matrozen leek met deze opzet in strijd, terwijl de waarde van een „tweede eskader” na Rodzjestwenski's barre tocht niet hoog

⁵³ Met deze keus kwam de commissie snel gereed. Zie de brief van de minister van marine aan zijn collega van koloniën van 7 oktober 1912, *Arch. Dep. Koloniën* V 9-10-1912-43, en de brief van de voorzitter van de Technische subcommissie van de staatscommissie aan de minister van koloniën van 23 oktober 1912, *Arch. Dep. Koloniën* V 28-10-1912-V15.

⁵⁴ Onmisbaar hierbij weer de rubriek „Uit de Pers” in het

Marineblad. Zie verder: J. P. van Rossum — Bespreking van het Rapport der staatscommissie voor de verdediging van Nederlandsch-Indië, ingesteld bij K.B. van 5 juni 1912, no. 60. *Versl. Ver. Moederland en Koloniën* (18 febr. 1914) 1-56. ⁵⁵ Dit punt betrof een al oude grief van de Vlootvoogd; zie zijn rapport aan de gouverneur-generaal van 6 februari 1912 over het aantal in Indië te houden schepen. *Arch. Dep. Koloniën* V 7-6-1912-A19.

meer werd aangeslagen. Door zijn Commandant Zeemacht, schout-bij-nacht Pinke, van de ernst van dit bezwaar overtuigd, stelde de gouverneur-generaal een tamelijk verstrekkend alternatief voor.⁵⁶

Zijns inziens diende in de Aziatische wateren een minimum van zes slagschepen (met één in reserve) permanent aanwezig te zijn. Eerst wanneer dat minimum was bereikt, achtte de Landvoogd bovendien enig uitstel van legerversterking verantwoord. Anders namelijk dan zijn Commandant Zeemacht voelde hij er weinig voor de staatscommissie te volgen en bij de verdediging van Indië de vloot absolute voorrang te verlenen. Akkoord met het voorstel niet slechts Java maar de gehele archipel te beschermen, meende de gouverneur-generaal toch dat een vloot daartoe niet krachtig genoeg zou zijn. Op het hoofdeiland Java bleef zijns inziens een sterk leger onmisbaar. Eén enkele zeeslag, een paar ongelukkige toevalstreffers, en het lot van Indië was bezegeld wanneer alles op de vlootkaart werd gezet. Zowel een vloot met een kern van slagschepen als een leger waren volgens de Landvoogd onmisbare defensie-instrumenten. Het ene middel diende geen prioriteit boven het andere te worden verleend. Van deze stelregel wilde hij slechts afwijken wanneer – in kortere tijd dan de staatscommissie had voorgesteld – méér dan vijf slagschepen Indië zouden beschermen. Alleen wanneer aan deze voorwaarde was voldaan, kon de legerversterking (de gouverneur-generaal dacht daarbij voornamelijk aan invoering van de dienstplicht) tijdelijk worden uitgesteld.⁵⁷

De aan Indië toebedachte slagschepen wensten vlootvoogd en gouverneur-generaal bovendien niet twaalf jaar, maar ten minste twintig jaar in Indië te houden. Voor de verdediging van Nederland zou dat langere verblijf in de Tropen geen nadelige gevolgen behoeven te hebben,

⁵⁶ Nota van de gouverneur-generaal aan de minister van koloniën, 52 blz. tellend, ongedateerd. *Arch. Dep. Koloniën* V 19-3-1914-M5.

⁵⁷ In een telegram aan de minister van koloniën van 17 maart 1914 deelde de gouverneur-generaal mee dat de Raad van Nederlandsch-Indië zich met deze zienswijze had verenigd, *Arch. Dep. Koloniën* V 19-3-1914-M5. Dit advies werd uitgebracht in de Raadsvergadering van 2 maart 1914, *Arch. Dep. Koloniën* V 19-6-1914-Q10. Het lid van de Raad J. B. van der Houven van Oordt nam trouwens een afwijkend standpunt in: zijns inziens diende de vlootuitbreiding, als

want schepen van 21.000 ton vielen toch niet op zinnige wijze in te zetten bij de (kust)verdediging die voor Nederland was voorzien. De vloot in de wateren rond het moederland was volgens de beide Indische autoriteiten meer gebaat bij een kleiner scheepstype, waarvan zij er slechts drie noodzakelijk achtten (elk voor een aanschafsom van 5 miljoen gulden). In totaal stelden zij zo twee slagschepen minder, maar drie kleinere schepen méér voor dan de staatscommissie. Mede in verband met de mindere „omlijsting” die het schrappen van twee slagschepen tot gevolg had, hoopten zij ongeveer 30 miljoen gulden te besparen.⁵⁸

Met dat voorstel hing een tweede belangrijk discussiepunt samen. De aanwezigheid van meer slagschepen in Indië en minder groot materieel in Nederland zou onvermijdelijk tot gevolg hebben dat het zwaartepunt van de opleiding naar Indië werd verschoven. Niet alleen zou dat de operationele paraatheid van de daar geplande eskaders kunnen beïnvloeden, belangrijker was nog dat dan meer Inlandse schepelingen aan boord zouden komen. Het zeemilitieplan van de staatscommissie werd daardoor ondermijnd. Bovendien – en hier knelde de schoen het meest – zou door deze ontwikkelingen de marine haar karakter als ongedeeld staatsinstrument kunnen verliezen.⁵⁹ De commissie van 1906 had al bepleit de marine ook bestuurlijk te splitsen in een Nederlands en een Indisch gedeelte.⁶⁰ Dat, overigens uit louter praktische overwegingen geboren, denkbeeld was op veel weerstanden gestuit en de nieuwe staatscommissie had er volledig mee gebroken. In een tijd dat de gedachte aan het bestuurlijk en financieel uit elkaar groeien van Nederland en Indië meer en meer aanhangers vond, werd de marine nog eens uitdrukkelijk van deze ontwikkeling uitgezonderd. Juist deze organisatie diende volgens de staatscom-

voorgesteld door de Staatscommissie, ongehinderd voort te gaan. Het Nederlandsch-Indische Leger had daarvoor te wijken.

⁵⁸ Ongedateerd (begin 1914) schrijven van de gouverneur-generaal aan de minister van koloniën. *Arch. Dep. Koloniën* V 19-3-1914-M5.

⁵⁹ Zie ⁵⁸.

⁶⁰ Voor commentaar zie bv. de lezing van K. F. Sluys: De Splitsing van de Koninklijke Marine in twee marines, waarvan een voor het moederland, de andere voor Nederlandsch-Indië. *Versl. Mar. Ver.* (1909/10)58-99.

missie de eenheid van het rijk niet slechts te garanderen, maar ook te symboliseren.

De uitbreiding van het bestaande stelsel van zeemilitie was dan ook niet louter als antwoord bedoeld op een steeds nijpender wordend bemanningsprobleem, een bijkomend voordeel en oogmerk was opeenvolgende lichten jonge Nederlanders vertrouwd te maken met de bezittingen overzee. Langs deze weg konden zij dan worden doordrongen van de eenheid en het belang van het imperium.

Een concentratie van slagschepen (kern en zwaartepunt van de marine) in Indië en van kleiner materieel in Nederland zou, in rijksverband, het moederland in veler ogen weer een stapje verder van zijn dominante plaats afbrengen. Het proces waarbij de verschillende rijksdelen uit elkaar groeiden, zou zo worden versneld en velen — juist in de marine — hadden daar moeite mee.

De marine-legercontroversie over de voorrang in het Indische verdedigingsstelsel dient mede in dat licht te worden gezien. Zij was onder meer een afspiegeling van de strijd tussen hen die meer invloed voor strikt „Indische” belangen wensten en hen die de Nederlandse dominantie behouden wilden zien. De felheid waarmee toen en later het al dan niet „Staatse” karakter van de marine werd besproken, getuigt van het belang dat aan dat vraagstuk werd gehecht. Het bemanningsprobleem hing met deze controversie samen, maar werd nog gecompliceerd door de vraag naar de waarde van de Inlandse scheeping als „oorlogsmatros”. In zijn reactie op het voorstel van de staatscommissie was de Commandant Zeemacht in Indië, Pinke, zich van dat probleem zeer goed bewust. Enerzijds stond hij het verleggen van het marinezwaartepunt — via een concentratie van de slagschepen — naar Indië voor, anderzijds had juist hij zijn twijfels, ten eerste over de waarde van de inlandse schepe-

⁶¹ Zie hierbij de „Nota betreffende de keuze van de plaats der vlootbasis in Nederlandsch-Indië ingeval van reconstructie der vloot in den geest van het ontwerp-Vlootwet 1914. *Arch. Dep. Koloniën* V 19-6-1915-N9, waarin de admiraals Tydeman en Pinke zich voor Soerabaja verklaren en de Legercommandant Michiels Tandjong Priok verkiest. De correspondentie n.a.v. dit rapport tussen de Legercommandant, de Vlootvoogd, de gouverneur-generaal en de minister van koloniën is te vinden in „Bescheiden betreffende de keuze der vlootbasis in Nederlandsch Oost-Indië. *Arch. Dep. Koloniën* V 19-6-1915-N9.

lingen (Ambonezen en Madoerezen uitgezonderd), ten tweede over de wenselijkheid van een aparte Indische marine.

In de derde plaats vormde de keuze van de vlootbasis een uiterst controversiële zaak. In eerste instantie beperkte de discussie zich tot een vergelijking van de bestaande basis Soerabaja en de voorkeursplaats van de staatscommissie, Tandjong Priok.⁶¹ Nog voor deze commissie haar rapport had uitgebracht, maakte de Commandant Zeemacht in Indië de gouverneur-generaal deelgenoot van zijn bezwaren jegens Priok.⁶² Zijns inziens waren in de omgeving van Batavia te weinig geschoolde arbeidskrachten aanwezig om de hoofdbasis van de vloot te kunnen herbergen. Bovendien was hij de mening toegedaan dat Priok een onveiligere rede bood dan Soerabaja, zeker voor een in een treffen enigszins gehavende vloot.⁶³ Een strikte blokkade van de laatstgenoemde haven was trouwens hoogst onwaarschijnlijk. Zowel de dubbele toegang als de door de belegerden te gebruiken mijnen en torpedoboten zouden de vijand van een dergelijke onderneming doen afzien. Natuurlijk diende men dan wel te zorgen het Oostgat permanent op voldoende diepte te houden. Oost- en Westgat zouden verder door ten minste twee, liefst drie pantserforten moeten worden beschermd.

Gezien de reeds in Soerabaja gestoken gelden, de daar al aanwezige voorzieningen (het geschoolde werkvolk inbegrepen) alsmede de gunstigere tactische omstandigheden, achtte Pinke de strategische voordelen van Tandjong Priok niet doorslaggevend. De noordwestelijke toegang tot de Javazee werd inderdaad drukker bevaren dan de noordoostelijke. Voor een goed van verkenners voorzien vloot kon dat echter geen ernstig te nemen argument zijn tegen de oostelijke basis Soerabaja.

⁶² Brieven van de Commandant Zeemacht in Indië Pinke aan de gouverneur-generaal van 11 juni 1912, *Arch. Dep. Koloniën* V 3-11-1913-E18, en 23 oktober 1912, *Arch. Dep. Koloniën* V 25-11-1912-F17. Deze brieven vormden een reactie op de reeds in ⁵ genoemde nota van de Legercommandant Van Daalen.

⁶³ Deze opvatting van Pinke was neergelegd in een leidraad voor de commandant van het Nederlands eskader in Indië. Zie de brief van de gouverneur-generaal aan de minister van koloniën van 12 november 1912, waarin de details van deze leidraad werden besproken, *Arch. Dep. Koloniën* V 25-1-1913-M2.

Het pleidooi van de Commandant Zeemacht ten gunste van Soerabaja leek zeker steekhoudend.⁶⁴ Uit de heftigheid echter waarmee de keuze Soerabaja/Priok in marinekring werd besproken, valt te concluderen dat nog een andere, niet uitgesproken overweging in de discussie telde. Het wil mij voorkomen dat deze overweging nauw verband hield met de kwestie van de vloot- dan wel legerprioriteit. De staatscommissie had aan de vloot bij de verdediging van Indië ondubbelzinnig voorrang verleend. Opeenvolgende Commandanten Zeemacht beseften echter beter dan de staatscommissie dat tegen dat verheffen van een „Staats-” boven een typisch „Indisch” instituut protest zou worden aangetekend.⁶⁵

De prioriteitskwestie kan dan ook niet worden afgedaan als een „ordinaire” interservicetwist. Hoewel professionele trots en eergevoelens jegens het eigen wapen en een zekere minachting ten aanzien van de zusterorganisatie natuurlijk meespeelden, valt de genoemde kwestie daarmee niet af te doen. Achter deze controverserige lag die tussen een organisatie — de marine — die zich hoofdzakelijk op Nederland richtte en een — het Oostindische leger — die zich louter Indisch voelde en opstelde. Vergeten mag in elk geval niet worden, dat juist in deze tijd een aantal krachtige stromingen in Indië het geleidelijke einde van de moederlandse bevoogding bepleitte. Deze emancipatiedrang uitte zich op diverse gebieden — financieel, economisch, bestuurlijk, educatief, politiek — en werd door zowel Europeanen als ontwikkelde Indiërs gesteund. Beide groeperingen wensten hun zeggenschap over Indische aangelegenheden te vergroten en hun bevoegdheden uit te breiden. De laatsten zagen daarbij in deze emancipatie natuurlijk niet een eindpunt. Voor hen vormde zij slechts een eerste stap op weg naar een geheel van Nederland onafhankelijk Indië.

Hoeveel banden de marine ook met Indië onderhield, vergeleken met het Nederlands-Indische leger bleef zij toch „Staats”. Pogingen haar

⁶⁴ De Directeur van de Dienst burgerlijke openbare werken schreef overigens op 15 november 1912 aan de gouverneur-generaal dat bij schepen groter dan 10.500 ton de haven en havenwerken van Soerabaja vele kostbare vernieuwingen zouden eisen. Hij noemde daarvoor een bedrag van ruim 14 miljoen gulden. *Arch. Dep. Koloniën* V 5-12-1912-R17.

⁶⁵ Zo had de Legercommandant verzet aangetekend tegen

te splitsen — als het leger — in een Nederlands en een „koloniaal” onderdeel werden weliswaar van tijd tot tijd ondernomen, maar maakten geen enkele kans op aanvaarding. Commandanten Zeemacht in Indië waren vertrouwd met het Indische emancipatiestreven en beseften terdege de weerstanden die de voorstellen van de staatscommissie zouden oproepen. Juist echter om zich tegen dat verzet te wapenen hielden zij vast aan Soerabaja als vlootbasis.

De voorrang door de staatscommissie aan de vloot verleend, liep grote kans te worden ondermijnd door deze vloot aan Tandjong Priok te binden. De belangrijkste taak van het leger zou het beveiligen van de vlootbasis worden, maar achter Priok lag de opperbestuurszetel, en dáárachter de Preanger waar dat leger zich een bolwerk had verschaft. Een vlootbasis bij Priok zou het leger in staat stellen zich aan dat bolwerk vast te klampen, en het zo gelegenheid verschaffen zich aan de voorstellen van de staatscommissie te onttrekken. Een vlootbasis bij Soerabaja daarentegen kon het leger uit zijn Westjavaanse stellingen verdrijven. Eenmaal rond die haven gelegerd, bezat het geen kostbaar steunpunt meer om er een plaats mee op te eisen die het niet meer toekwam nu zich binnen en buiten de archipel zoveel veranderingen hadden voorgedaan.

De keuze van de vlootbasis was in Indië dus geen louter technische, interne marinezaak. Integendeel, deze plaatsbepaling zou verstrekken de gevolgen hebben en liet het Nederlands-Indische leger allerminst onberoerd. Begrijpelijkerwijs trachtte het dan ook die keuze te beïnvloeden. Bij het verweer tegen de voorstellen van de staatscommissie was de vlootbasis zelfs een bijzonder aantrekkelijk object voor het leger. De schijn viel zo immers te wekken de kern van de voorstellen niet te bestrijden. Alvorens de vlootbasisverwickelingen te volgen, is het echter dienstig in het kort stil te staan bij het meer rechtstreekse verzet tegen de staatscommissie-iedere poging het legerzwaartepunt in West-Java op te heffen. Zie zijn brieven aan de gouverneur-generaal van 13 juni 1911 en van 31 mei 1912. De Raad van Nederlandsch-Indië had zich bij dat standpunt van de Legercommandant aangesloten in zijn advies van 3 november 1911. De gouverneur-generaal volgde dat voorbeeld in zijn brief aan de minister van koloniën van 11 juni 1912. *Arch. Dep. Koloniën* V 3-11-1913-E18.

plannen. De reden van dat verzet zal wel geen uitvoerig commentaar meer behoeven: na de pacificatie van de archipel bleef geen inlandse vijand meer te bevechten over. Om zijn karakter als militair apparaat te behouden en niet „weg te zinken” tot politieel peil, had het Nederlands-Indische leger een nieuwe taak, een nieuw object, een nieuwe vijand nodig. Juist op dat ogenblik echter werd het leger door staatscommissie en vloot van dat object beroofd. Niet alleen dreigde het op deze wijze zijn militaire *raison d'être* te verliezen, minstens zo erg was dat deze identiteitscrisis het leger werd aangedaan door een veel minder geprononceerd „Indische” organisatie.

Bij het rechtstreekse verzet tegen de plannen van de staatscommissie gaf het leger toe dat het voor de hand lag een eilandenrijk met een vloot te beschermen. Waar de schoen echter wrong, was dat Nederland en Indië nimmer een vloot zouden kunnen bouwen en bemannen, sterk genoeg om het tegen Japan op te nemen. Het argument dat dit, strikt genomen, ook niet hoefde omdat een redelijk krachtige vloot bondgenoten zou aantrekken en Japan afschrikken, wees men in deze kringen van de hand. Bondgenoten vormden een te onzekere factor om een defensiebestel op te bouwen. Een vloot, sterk genoeg om zonder bondgenoten Japan de heerschappij ter zee te betwisten, wat niet haalbaar. Wel echter kon het leger worden gemaakt tot een niet te nemen hindernis voor een aanvaller.

Studie van de Boerenoorlog en van de strijd tussen Rusland en Japan had aangetoond dat een eerste invasiegolf niet sterker kon zijn dan ca. 50.000 man. Voor het Nederlands-Indische leger – mits opgezet als dienstplichtorganisatie – behoeft dat soort golven geen onoverkomelijk probleem op te leveren. Aangezien echter het verloop van het dienstplichtvraagstuk door mij reeds eerder werd beschreven, wil ik deze lijn hier niet vervolgen.⁶⁶

In de tweede plaats werd in legerkring de waarde van de door de staatscommissie voorgestelde

slagschepen in twijfel getrokken. Aansluitend bij de denkbeelden van een marineminderheid wenste men de vloot juist voornamelijk uit onderzeeboten te doen bestaan. Een militieleger sloot bij een dergelijke vloot trouwens rechtstreeks aan. Hoe groter immers het leger, hoe meer troepen een vijand moest zien mee te nemen en des te groter en kwetsbaarder zijn transportvloot. Om deze kwetsbaarheid te verminderen diende de tegenstander vervolgens het gros van zijn vloot mee te zenden. De aanhangers van deze visie verwachtten in dat geval meer van vele Nederlandse torpedo's dan van enkele Nederlandse stukken zwaar geschut. Bovendien, als de staatscommissie zo nodig de bondgenootschappelijke kaart wilde uitspelen, kon zij worden overtroefd. Bedreigd immers door vele onderzeeboten moest de vijand zijn troepentransporten zwaar gaan bewaken. Zó vele oorlogsschepen zouden uiteindelijk daarmee zijn gemoeid dat de vijand zijn thuiswateren van veel van zijn maritieme middelen zou moeten ontbloten. In deze omstandigheden echter konden Japans rivalen een gelegenheid zien dat tijdelijk onbeschermd rijk in het hart te treffen. Niet alleen een vloot van dreadnoughts, ook een combinatie massaleger/onderzeeboten zou op deze wijze Indië bondgenoten kunnen bezorgen en Japan afschrikken.⁶⁷

Aan het militiestelsel kleefden vele militaire, financiële, bestuurlijke en politieke problemen. De waarde van de onderzeeboot bleef bovendien – ondanks het verloop van de Wereldoorlog – controversieel. Voorstanders van de plannen van de staatscommissie konden trouwens erop wijzen dat de combinatie militie/onderzeeboot in althans één uiterst belangrijk opzicht voor Indië was achterhaald. Deze combinatie immers beperkte zich – vooral natuurlijk door haar binding met het leger – tot de verdediging van het „hoofdeiland” Java. Uitgangspunt echter voor de staatscommissie was juist geweest behalve Java ook de overige eilanden, in het bijzonder Sumatra, te gaan beschermen. Welke ar-

⁶⁶ G. Teitler – The Dutch Colonial Army in transition. The militia debate 1900-1921. *Mil. Spect.* 149(1980)(1)5-20, (2)70-87.

⁶⁷ Zoals hierboven reeds werd vermeld, had Van Heutsz sr. zich in 1906 voorstander getoond van een leger-onderzee-

bootcombinatie. Na 1912 werd deze koppeling opnieuw door de oud-gouverneur-generaal aangeprezen. Van Heutsz werd daarbij – in een stroom van publikaties – ondersteund door zijn zoon en door zijn schoonzoon, de officier van het Ned.-Indische Leger Van der Weijden.

gumenten ook tegen de plannen van de staatscommissie vielen in te brengen, op dat punt stond het leger in zijn verweer bijzonder zwak. Dienstplicht mocht dat krijgsmachtdeel doen zwellen, juist echter daardoor zou het tot Java beperkt moeten blijven en als massaal, log apparaat zijn vermogen tot snelle troepenverplaatsing verliezen. Een vloot zou overal in de archipel kunnen opduiken, een conscriptieleger zou zich tot Java moeten beperken.

Wilde het Nederlands-Indische leger een aanvaardbaar alternatief voor de slagschepen bieden, dan moest het dat nadeel zien te overwinnen. *Het was in dit verband dat een vlootbasis in Straat Soenda aan de orde werd gesteld.* Hierboven werd besproken hoe belangrijk de plaatsbepaling van de vlootbasis was en hoe (in 1913) de Commandant Zeemacht in Indië – zich van dat belang bewust – Soerabaja verkoos. Behalve de tactische voordelen, die deze basis leek te bieden, speelde de overweging mee het Nederlands-Indische

leger zo uit zijn Preangerstelling te lokken. Aldus van een kostbaar eigen steunpunt beroofd, zou dit leger zich, zo werd gehoopt, williger in de plannen van de staatscommissie schikken. Het voorstel van legerzijde, een geheel nieuwe vlootbasis in Straat Soenda, tussen Java en Sumatra, aan te leggen, zou deze opzet echter doorkruisen. Bovendien, en dat verhoogde voor het Indische leger zijn aantrekkelijkheid, dit voorstel leek zo onschuldig. Het liet de slagschipplannen van de staatscommissie (zeker in eerste instantie) onverlet, terwijl nota bene deze commissie ook zelf al voor een geheel nieuwe vlootbasis op West-Java (Priok) had gepleit. Indirect echter zou een vlootbasis in Straat Soenda het leger in staat stellen toch van de plannen van de staatscommissie te gaan afwijken. Deze commissie ten spijt zou het leger dan toch een uiterst belangrijke, zo geen dominante rol kunnen blijven spelen bij de verdediging van Indië.

(Slot volgt)

Van soldatenmoed tot verzamelgoed

Ter gelegenheid van het 3e lustrum van de Nederlandse vereniging ter beoefening van de militaire historie „Mars et Historia” wordt een tentoonstelling georganiseerd van voorwerpen, afkomstig uit de particuliere verzamelingen van de leden van die vereniging. Zo zal er een zeer omvangrijke collectie Nederlandse onderscheidingen (ridderorden en medailles) te zien zijn, voorts militaire emblemen, uitrustingsstukken, boeken en plaatwerken over Nederlandse uniformen, miniatuurfiguren, militaire curiosa, enz.

Van soldatenmoed tot verzamelgoed is een tentoonstelling die verzamelaars, beginners en alle andere historisch geïnteresseerden zouden moeten bezoeken om te zien met hoeveel kennis, zorg en toewijding ook door particulieren ons militaire-cultuurbezit wordt bewaard en onderhouden.

De tentoonstelling is ingericht in Museum Flehite, Westsingel 5, Amersfoort en kan worden bezocht van 5 september tot en met 11 oktober a.s. op werkdagen van 10 - 5 uur ('s maandags gesloten) en op zaterdag en zondag van 2 - 5 uur.

Het pantserwapen van de Verenigde Staten

M. C. van der Hoog

luitenant-kolonel der cavalerie

Het Amerikaanse pantserwapen, Armor, bestaat sedert 1945 uit verkenningseenheden (Armoured Cavalry) en tankeenheden (Tanks).

Het woord Armor heeft twee betekenissen:

- in uitgebreide zin omvat het niet alleen de verkennings- en tankeenheden maar ook de gepantserde infanterie, artillerie en genie;
- in engere zin de traditionele cavalerie.

De cavalerie heeft haar sporen verdiend in de oorlogen tegen de Indianen en in Mexico. De eerste tanks verschenen in 1917-1918, waarna het Tank Corps werd geformeerd. In 1932 smolten de cavalerie en het Tank Corps samen.

Opleidingen

Het opleidingscentrum bevindt zich in Fort Knox (Ohio). Het centrum is geweldig uitgebreid; het terrein meet van noord naar zuid 22 km en van oost naar west 29 km. Men treft er aan:

- *schiet- en oefenterreinen* en wel 63 schietbanen, variërende van pistool- tot 203 mm mortierbanen en tankschietbanen alsmede 18 oefenterreinen;
- *infrastructuur*: 387 km weg en 29 km spoorbaan, meer dan 3300 gebouwen, 5 legerplaatsen en 27 bivakplaatsen;
- het *museum*, genaamd Patton-museum;
- een *stad* voor meer dan 40.000 inwoners; er is logiesgelegenheid voor ca. 4300 gezinnen en 1500 ongehuwde cursisten.

Voorts treft men er aan voorbereidend hoger onderwijs en 9 scholen voor 4000 kinderen, benevens sportterreinen en uitgebreide groenvoorzeningen.

Het centrum omvat:

- de *Cavallerieschool* (Armor School). Deze bepaalt het optreden van het pantserwapen, de huidige en toekomstige opleidingsprogramma's, de doctrine en de voorschriften, evalueert de inzetbaarheid van de eenheden en instrueert officieren en onderofficieren op zowel tactisch als technisch gebied. De school beschikt over vele instructiemiddelen en een brigade ter ondersteuning, de „Lightning Brigade”;

- het *Opleidingscentrum* (Training Center). Dit leidt de bemanningsleden van de tanks op (tankcommandant, bestuurder, schutter en lader);

- de *Afdeling ontwikkeling en beproeving* (Armor Board). Dit is een afdeling pantservoertuigen, waar officieren werken aan de ontwikkeling en vervolgens beproeving van nieuwe pantservoertuigen;

- de *Afdeling herhalingsoefeningen* (Reserve Components). Deze beheert meer dan 40.000 reservisten uit Ohio en Kentucky, die tot 300 verschillende eenheden behoren;

- de *194e Brigade*. Dit is een reservebrigade van de opperbevelhebber. Behalve voor interventieopdrachten kan zij worden ingezet ter ondersteuning van de Lightning Brigade;

- het *Kazernecommando*. Zijn taak is het onderhoud van de gebouwen en installaties.

Het onderricht

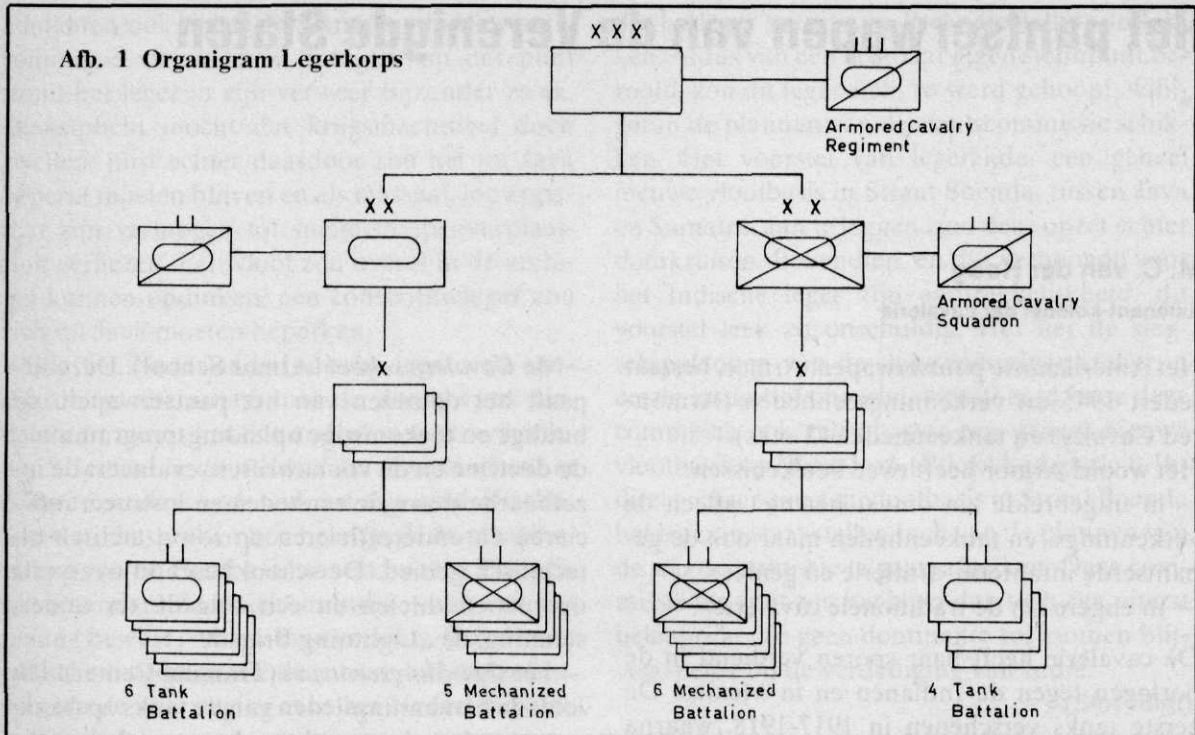
Het Amerikaanse leger is een beroepsleger. Ook de recruten zijn beroepssoldaten.

De opleiding enkele man

De soldaten worden gedurende 13 tot 16 weken opgeleid voor hetzij bestuurder hetzij schutter. Zij blijven in dezelfde eenheid en worden van 's ochtends vroeg tot aan het vallen van de avond door onderofficieren-instructeurs („drill

Afb. 1 Organigram Legerkorps

sergeants”) opgeleid tot soldaat. Onderofficieren zijn belast met lessen in persoonlijk wapen, NBC, verbindingen en kaartlezen. Na deze opleiding worden de recruten ingedeeld.

De onderofficiersopleiding

Deze bestaat uit:

- de opleiding van leerling-onderofficier (4 weken), daarna benoeming tot wachtmeester;
- de opleiding van tankcommandant (4 weken);
- de opleiding van opvolgend pelotonscommandant (10 weken).

Voorts zijn er ook nog *speciale opleidingen*:

- de opleiding van onderofficier en instructeur (drill sergeant), 6 weken;
- de opleiding voor schietinstructeur (master gunner), 12 weken, van bij voorkeur oudere onderofficieren, die als schietinstructeur bij de eenheden worden ingedeeld;
- de opleiding van monteurs.

De officiersopleiding

De volgende twee cursussen zijn bestemd voor subalterne officieren.

- De opleiding van kornetten (Armor Officer Basic Course). Deze opleiding van 15 of 16 weken bereidt de toekomstige officieren voor op het commando van een tank- of verkenningspeloton. De jonge kornet wordt maar op één voertuigtype en één soort geschut opgeleid. De nadruk wordt gelegd op de tactische vorming, de kennis van het wapen en de schiettechniek.
- De opleiding van ritmeesters (Armor Officer Advanced Course). De opleiding duurt 26 weken en is bestemd voor officieren die een verkenningseenheid gaan commanderen of worden tewerkgesteld op bataljons- of brigadestaven.

De eenheden van Armor

De verkenning en de tanks

Het Amerikaanse leger bestaat momenteel uit zestien parate divisies waarvan er vijf in Europa zijn gelegerd (afb. 1). Bovendien zijn er vele reserve-eenheden, en er is ook nog een Home Guard. Deze divisies bestaan uit:

- divisie-eenheden;
- een aantal tankbataljons;
- een aantal pantserinfanteriebataljons.

Het aantal bataljons is afhankelijk van het type

divisie, te weten pantser- of pantserinfanteriedivisie.

De drie brigadecommandanten, die elk over een staf beschikken, kunnen op ieder willekeurig moment het bevel op zich nemen over een bepaald aantal tank- en/of pantserinfanteriebataljons, die worden gegroepeerd in zogenaamde „task forces”, die overwegend tank- of pantserinfanteriezwaar zijn.

De Nederlandse benamingen verschillen van de Amerikaanse. Tot beter begrip geeft tabel 1 de onderdeelnamen die in de onderscheidene organisaties worden gebezigd.

De verkenning (Armor Cavalry)

In het Amerikaanse leger worden de verkenningseenheden gekenmerkt door grote beweeglijkheid, een grote gevarieerde vuurkracht, zeer goede verbindingen, en een soepele organisatie. De verkenning is ingedeeld op legerkorps- en divisieniveau.

Het Armoured Cavalry Regiment (afb. 2)

De legerkorpscommandant beschikt over een verkenningsbrigade. Deze bestaat uit:

- een commandant en een stafeskadron;
- een geniecompagnie;
- twee helikoptereskadrons;
- drie verkenningsbataljons.

De totale sterkte is 3500 man, 81 Sheridans, 51 M60A1, 18 M109, 227 M113 en 71 helikopters.

Het Cavalry Squadron (afb. 3)

Het LK-verkenningsbataljon bestaat uit:

TABEL 1

Nederlands	Amerikaans
Verkenningsbataljon	Armored Cavalry Regiment
Staf, Staf- en Verzorgingseskadron	Armored Cavalry Squadron
Verkenningseskadron	Headquarters Troop
Verkenningspeloton	Armored Cavalry Troop
Verkenningsgroep	Armored Cavalry Platoon
Tankgroep	Scout Section
Infanteriegroep	Tank Section
Mortiergroep	Rifle Squad
	Mortar Squad
Tankbataljon	Air Cavalry Troop
Staf, Staf- en Verzorgingseskadron	Tank Battalion
Tankeskadron	Headquarters Company
Tankpeloton	Tank Company
	Tank Platoon
	Combat Support Company
	Mechanized Battalion

- een commandant en een stafeskadron;
- drie verkenningseskadrons;
- een tankeskadron;
- een batterij 155 mm.

De totale sterkte is 900 man, 27 Sheridans, 17 M60 A1, 6 M109, 100 M113 en 4 helikopters.

Het Cavalry Squadron van de divisie (afb. 4)

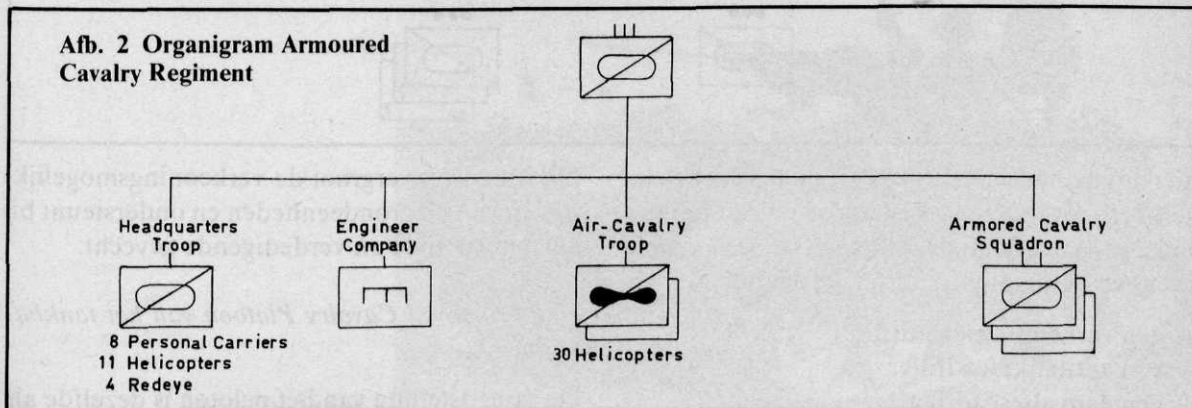
De divisiecommandant beschikt over een verkenningsbataljon, dat bestaat uit:

- een commandant en een stafeskadron;
- drie verkenningseskadrons;
- een helikoptereskadron.

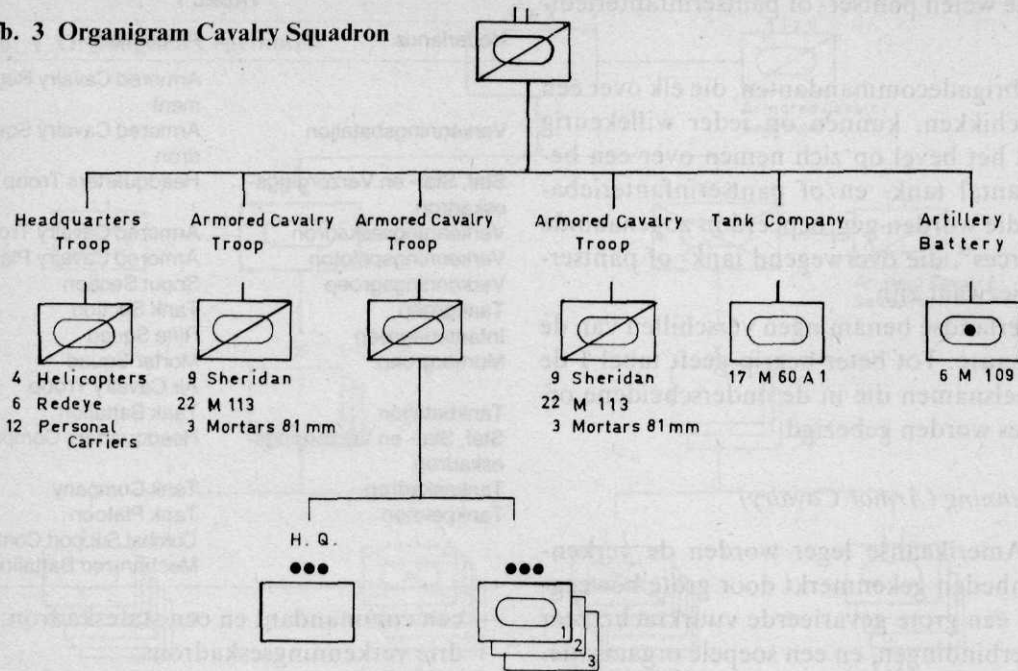
De totale sterkte is 900 man, 27 Sheridans, 75 M113 en 24 helikopters.

Het verkenningsbataljon van de divisie beschikt

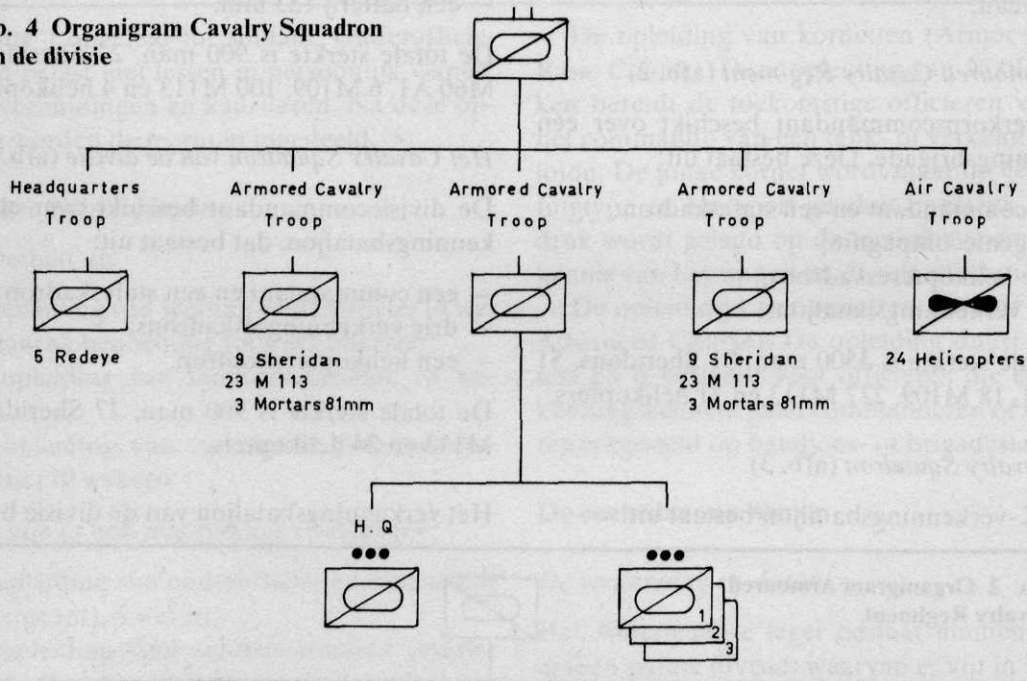
Afb. 2 Organigram Armoured Cavalry Regiment

Afb. 3 Organigram Cavalry Squadron

Afb. 4 Organigram Cavalry Squadron van de divisie

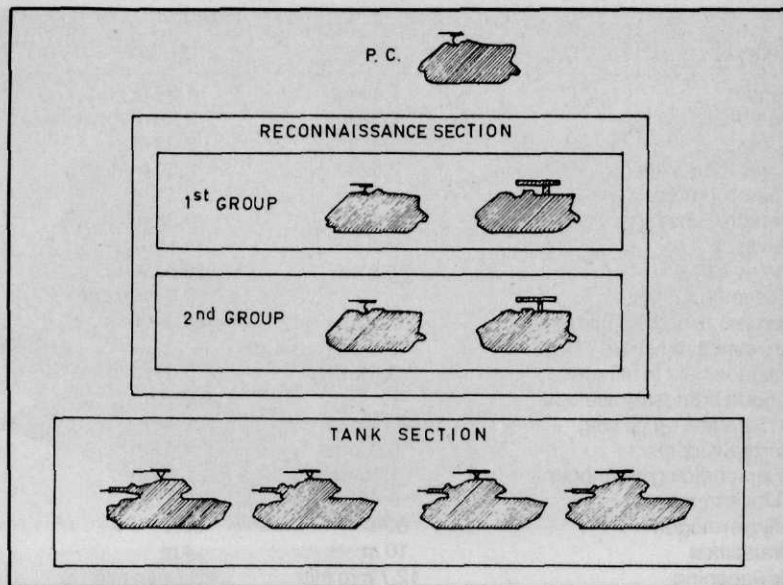
niet, zoals het verkenningsbataljon van het legerkorps, over een tankeskadron en een batterij 155 mm, maar heeft daarentegen de beschikking over een helikoptereskadron, bestaande uit:

- een verkenningsescadrille;
- een antitankescadrille;
- een aanvalsescadrille.

Dit eskadron vergroot de verkenningsmogelijkheden van de grondeenheden en ondersteunt bij het aanvallende en verdedigende gevecht.

Het Armoured Cavalry Platoon van het tankbataljon

De samenstelling van het peloton is dezelfde als

Afb. 5 Organigram Armoured Cavalry Platoon

dat van het verkenningsbatlajon. Het gaat om een vergroot peloton, samengesteld uit tien voertuigen, dat bestaat uit:

- een commandogroep (een M113);
- een verkenningsgroep (vier M113's);
- een tankgroep (drie Sheridans);
- een infanteriegroep (een M113);
- een mortiergroep (M113 met mortier 81 mm).

De organisatie van het verkenningspeloton van het Amerikaanse leger in Europa is uitgebreider:

- zes in plaats van drie Sheridans;
- de verkenningsgroep is voorzien van de Dragon, afstands bereik 1100 m.

Het peloton in de jaren '80 (afb. 5)

Het Armoured Cavalry Platoon zal van nieuw en gemodificeerd materieel worden voorzien, waardoor het antitankvermogen wordt vergroot. Het zal dan bestaan uit:

- een commandogroep (een M113);
- een verkenningsgroep verdeeld in twee secties, twee M113 met een kanon van 20 of 25 mm, twee M113 met Tow;
- een tankgroep van vier tanks M60 A1:

De inzet

De verkenningsseenheden kenmerken zich door hun vuurkracht en beweeglijkheid.

Afb. 6 De M114

TABEL 2

Gegevens	M114	M113A1	M511	MICV
Lengte	4,46 m	4,87 m	6,30 m	6,52 m
Breedte	2,33 m	2,69 m	2,79 m	3,20 m
Hoogte	1,88 m	2,03 m	2,95 m	2,56 m
met mitrailleur	2,02 m	2,50 m		2,95 m
Bodemvrijheid	0,36 m	0,41 m		0,46 m
Breedte rupsband	0,43 m	0,38 m		0,53 m
Gewicht	7 t	11 t	15,8 t	18 t
Pk/gewicht	22,8 pk/t	20,5 pk/t	19 pk/t	23,45 pk/t
Bodemdruk		0,54 kg/cm ²		0,52 kg/cm ²
Maximumsnelheid op de weg	55 km/h	68,4 km/h	70 km/h	66 km/h
Kruissnelheid idem	45 km/h	—	—	—
Vaarsnelheid in stil water	5,5 km/h	5,8 km/h	—	7,2 km/h
Inhoud brandstofreservoir	—	360 l	—	662 l
Actieradius op de weg	480 km	500 km	600 km	483 km
Verbruik idem	0,9 km/l	1,4 km/l	—	0,7 km/l
Overschrijdingsvermogen	1,75 m	1,68 m	—	1,54 m
Klimvermogen	0,47 m	0,61 m	—	0,91 m
Stijgvermogen	60%	60%	—	60%
Draaicirkel	10 m	4 m	—	—
Bewapening	12.7 mm mitr of 20 mm kanon	12.7 mm mitr 7.62 mm mitr	152 mm kanon 7.62 mm coax 12.7 mm mitr tl	25 mm of 30 mm kanon 7.62 mm mitr 2 x 4 rookgranaat- werper
Bemanning	3 man	2 + 10 man	4 man	5 man

De voornaamste opdrachten die worden gegeven, zijn:

- het verkennen van de vijand;
- het vernietigen van de voorposten teneinde de positie van de hoofdmacht vast te stellen.

Bovendien bestaat de mogelijkheid voor opdrachten als:

- het stoppen van een vijandelijke aanval;
- het verdedigen van een zone;
- het vermeesteren van tactisch belangrijke gebieden.

Het materieel (zie ook tabel 2)

De M114 (afb. 6)

Het commando- en verkenningsvoertuig M114 heeft de jeep als commando- en gevechtsvoertuig vervangen en wordt op zijn beurt volledig vervangen door de M113. In het begin van de jaren '60 is dit verkenningsvoertuig ongeveer drie maanden in Nederland geweest, waarbij men zich uitvoerig heeft georiënteerd op de prestaties van de M114.

Om onder meer logistieke redenen is de voorkeur gegeven aan de toentertijd nog in ontwikkeling zijnde M113 C en R.

De M113 (afb. 7)

Het M113 pantservoertuig is het standaardtype waarvan de M113 voertuigfamilie is afgeleid. De hoge mate van beweeglijkheid en standaardisatie is tot nu toe nog niet door een andere voertuigfamilie overtroffen.

De goodwill, die de M113 heeft verkregen, is het gevolg van:

- een lage kostprijs door de hoge productieaantallen;
- een hoge graad van betrouwbaarheid;
- de amfibische mogelijkheden;
- het eenvoudige onderhoud;
- de eenvoudige besturing;
- de lage onderhoudskosten door een hoge graad van standaardisatie;
- het ontwerp, dat mogelijkheden bood als grondtype voor een voertuigfamilie.

Het voertuig is een van de lichtst gepantserde personeelsvoertuigen en kan daardoor met luchttransport worden vervoerd. Het is betrekkelijk laag door zijn eenvoudige loopwerkconstructie, maar het silhouet is ongunstig, hetgeen in verband staat met zijn amfibische mogelijkheden.

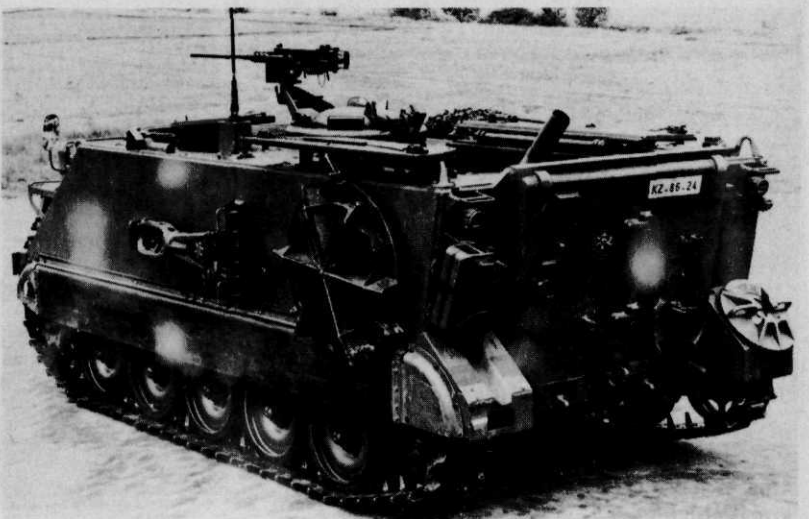
De M588, het commandovoertuig (afb. 8), de

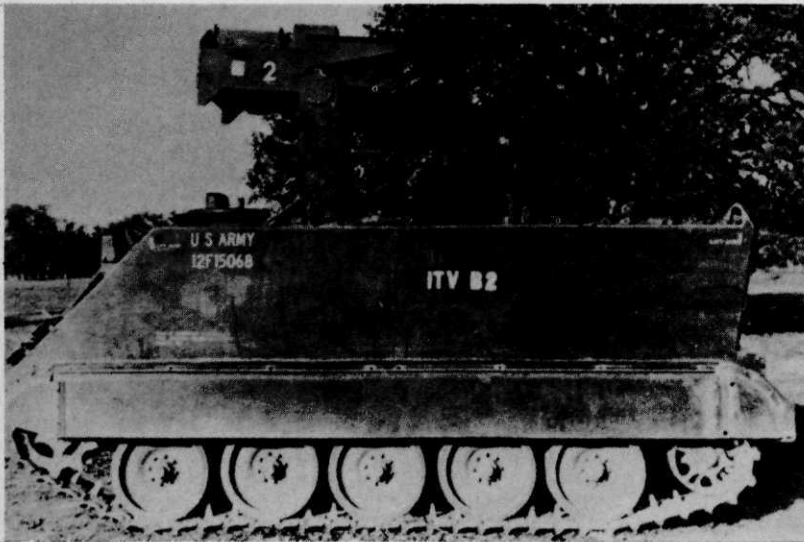
Afb. 7 De M113

Afb. 8 De 588, Commandovoertuig

Afb. 9 De M106, Mortierdrager

Afb. 10 De M113 Tow

M106 mortierdrager (afb. 9), het bergingsvoertuig, de M113 Tow (afb. 10) en spoedig de M113 ITV zijn van de M113 afgeleid.

De M113 ITV (Improved Tow-Vehicle) (afb. 11)

De M113 ITV is in ontwikkeling, teneinde de M113 Tow te vervangen. Momenteel kan de schutter niet van binnenuit zijn wapen bedienen, en ook het laden vindt onbeschermd plaats. In het nieuwe voertuig zal de schutter geheel van achter een dekking kunnen laden en vuren.

De MICV (Mechanized Infantry Combat Vehicle) (afb. 12)

De MICV zal in de jaren '80 de opvolger zijn van de M113. Zowel de tank- als de pantserinfante-

riebataljons zullen met dat voertuig worden uitgerust. De behoeften van de cavalerie verschillen echter van die van de infanterie. Dienovereenkomstig worden er dan ook verschillende voertuigen ontwikkeld.

De M551 Sheridan (afb. 13)

De M551 is in 1967 ingevoerd en was de eerste tank die was bewapend met een kanon waarmee zowel granaten als raketten werden verschoten.

De tanks

Het aantal tankbataljons, dat zich in een divisie bevindt, is afhankelijk van het type divisie:

— zes in een pantserdivisie;

Afb. 11 De M113 ITV (Improved Tow-Vehicle)

- vier in een pantserinfanteriedivisie;
- een in een infanteriedivisie.

Het tankbataljon (afb. 14)

Het tankbataljon bestaat uit een staf, staf- en verzorgingseskadron, drie tankeskadrons en een ondersteuningseskadron; totaal 550 man, waarvan 36 officieren, en 54 tanks.

Het staf, staf- en verzorgingseskadron bestaat

Afb. 12 MICV (Mechanized Infantry Combat Vehicle)

uit een staf- (drie tanks) en een verzorgingsge-deelte.

Het tankeskadron bestaat uit zeventien tanks, waarvan twee in de commandogroep en vijftien verdeeld in drie pelotons van vijf tanks.

Het peloton bestaat uit twee secties. Een sectie van drie tanks geleid door de pelotonscommandant, en een sectie van twee tanks onder bevel van de wachtmeester opvolgend pelotonscommandant.

Het ondersteuningseskadron bestaat uit een radargroep van vier radars op jeeps, een verkenningpeloton van tien M113's, een peloton van vier mortieren 4.2", een groep tl van vijf ploegen met Redeye, en een groep met twee brugleggers (60 t draagvermogen en 18 m lengte).

De inzet

Het tankbataljon, meestal een „Task Force”

door de menging met pantserinfanterie-eenheden, heeft tot taak contact te maken met vijandelijke strijdkrachten en die door middel van vuur en beweging te vernietigen. Na de oorlog in Vietnam en de Jom-Kippoeroorlog in 1973 is de „Armor”-doctrine aangepast aan de nieuwe gevechtssomstandigheden.

De volgende conclusies zijn getrokken.

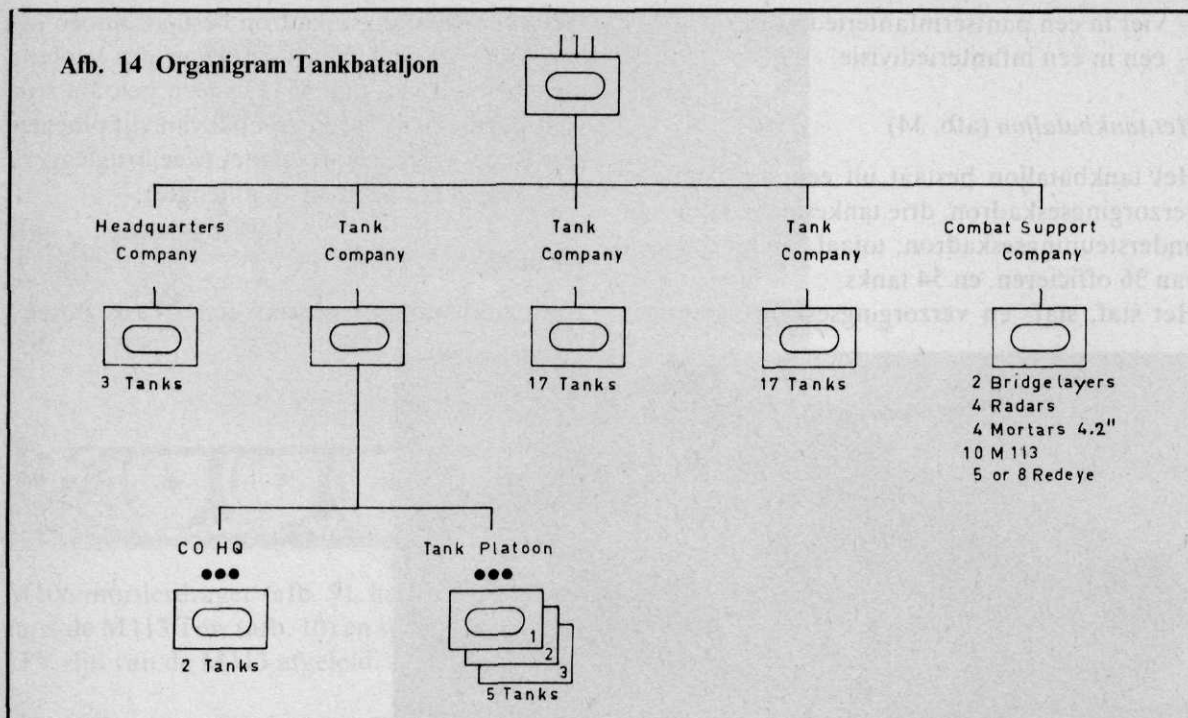
- Het belang van de elektronische oorlogvoering is essentieel.

Afb. 13 M551 Sheridan

Afb. 14 Organigram Tankbataljon

– Door middel van pantsergranaten met hoge aanvangsnelheid en antitankraketten met een groot afstandsgebied kan alles wat wordt gezien, ook worden geraakt en vernietigd.

– De luchtsteun ten behoeve van pantser-eenheden wordt bemoeilijkt door lucht-doelartillerie in de voorste lijn.

– De tankbemanningen moeten leren het gevecht aan te gaan met, en te winnen van, een numeriek sterkere vijand.

Tevens wordt bij de tankeenheden de nadruk gelegd op de volgende facetten.

– Radiodiscipline, in het bijzonder waar het gaat om de nauwkeurigheid en snelheid van bevelen en berichten.

– Het verbeteren van de uitwerking van het

tankvuur. De tankbemanningen worden geoefend in snel, goed gericht en eerder dan de vijand te schieten. Het doel van de opleiding is het eerste schot te doen afgeven binnen vijf seconden en drie verschillende doelen te vernietigen binnen veertig seconden.

– Bescherming tegen vijandelijk antitankvuur, die wordt bereikt door zodanig gebruik te maken van het terrein, dat directe vijandelijke waarneming en vuur worden vermeden, en, als het terrein onvoldoende dekking biedt, het gevecht 's nachts of bij slecht zicht te voeren, met inbegrip van het gebruik van rook.

– Het samenwerken met andere wapens en eenheden, in het bijzonder met:

de infanterie, die terreindelen bezet teneinde de manoeuvre-mogelijkheden van de tanks te be-

Afb. 15 M60A1

vorderen, naderingsmogelijkheden van de tanks vrijmaakt van pantserbestrijdingswapens en/of hindernissen, en nabijbeveiliging aan tanks verleent;

de artillerie, die nabijsteun verleent, vooral met het oog op de vijandelijke antitankverdediging.

Het materieel (zie ook tabel 3)

De M60A1 (afb. 15)

De M60A1 is afgeleid van de M60, die in 1959 voor het eerst werd geproduceerd. Van 1962 af is de M60A1 in productie, voorzien van een dieselmotor, zoveel mogelijk lichtmetaal, een nieuw kanon en een verbeterde koepel. De beoordeling na de praktijkervaring in de Jom-Kippoer-oorlog luidde: goede pantsering, een te gering motorvermogen en een ongunstige vormgeving (vooral de commandokoepel steekt te veel uit). De modificaties die worden aangebracht, o.a. een sterkere motor, een laserafstandsmeter, een torenstabilisator en een verbeterde vering van het loopwerk, zijn aanleiding de tank M60A3 te noemen.

De M60A2 (afb. 16)

De M60A2 is in 1972 in productie gegaan. De romp is die van de M60, met een speciale toren voor het 152 mm kanon, dat de Shillelaghraket kan verschieten. De belangrijkste kenmerken zijn gelijk aan die van de M60A1, behalve het gewicht dat ca. 50 ton is.

Hoewel het idee van de combinatie granaat/raket aantrekkelijk is, blijkt de technische constructie zodanig te zijn dat reparaties en opleiding zeer veel tijd vergen. De productie is dan ook na 500 stuks gestopt.

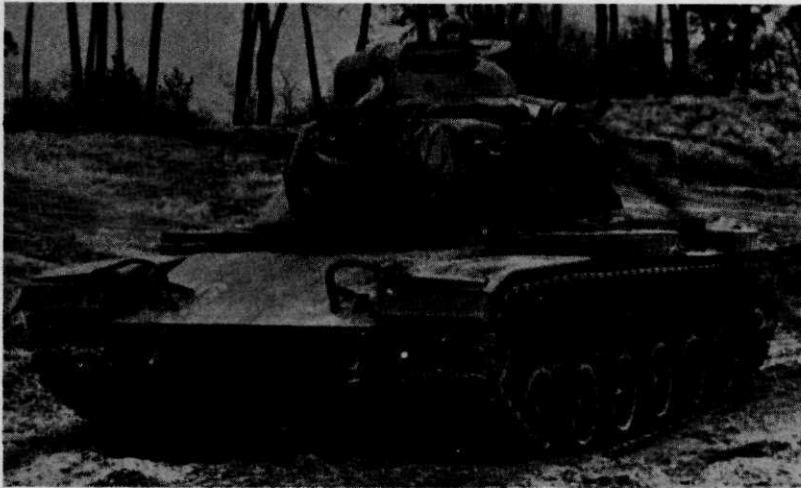
De M60A3 (afb. 17)

De M60A3 wordt gelijkwaardig beschouwd aan de T64 en T72. De volgende verbeteringen zijn aangebracht:

- het kanon is zowel in het horizontale als verticale vlak gestabiliseerd;
- er is een luchtververser geplaatst;
- het AN/V55T zoeklicht is vervangen door het type AN/V553A;
- de T97 rupsband is vervangen door de T142;

TABEL 3

Gegevens	M60 A1	M60 A2	XM1
Lengte kanon op 12 u	9,44 m	8,26 m	9,22 m
Lengte kanon op 6 u	8,25 m	7,72 m	8,47 m
Lengte romp	6,95 m	6,99 m	—
Breedte	3,63 m	3,63 m	3,50 m
Hoogte met co-koepel	3,26 m	3,31 m	2,73 m
Bodemvrijheid	0,41 m	0,46 m	0,31 m
Breedte rupsband	0,71 m	0,71 m	—
Gewicht	46,7 t	49,4 t	58 t
Pk/gewicht	16 pk/t	15,2 pk/t	25,4 pk/t
Maximumsnelheid	50 km/h	50 km/h	72 km/h
Maximumsnelheid achterwaarts	8 km/h	8 km/h	—
Gemiddelde snelheid in het terrein	25 km/h	25 km/h	48 km/h
Inhoud brandstofreservoir	1470 l	1470 l	—
Actieradius op de weg	500 km	500 km	450 km
Verbruik idem	2,5 l/km	2,5 l/km	—
Overschrijdingsvermogen	2,6 m	2,6 m	2,7 m
Klimvermogen	0,9 m	0,9 m	1,2 m
Stijgvermogen	60%	60%	60%
Waadvermogen zonder voorbereiding	1,2 m	1,2 m	1,05 m
Waadvermogen	4 m	4 m	2,19 m
Bewapening	105 mm kanon 7.62 mm coax 12.7 mm mitr tl	152 mm kanon 7.62 mm coax 12.7 mm mitr tl	105/120 mm kanon 7.62 mm coax 12.7 mm mitr tl 7.62 mm voor de lader.
Bemannig	4 man	4 man	4 man
Munitievoorraad kanon	200 kg 57 granaten	rookgranaatwerpers 46 granaten, nl.: 13 raketten Shillelagh 33 HEP of HEAT	— 55 granaten

Afb. 16 M60A2

- bij het eerste, tweede en zesde wiel is een verbeterde vering toegepast;
- de motor AVDS-1790-ZA RISE is sterker;
- er is een laserafstandsmeter aangebracht;
- helderheidsversterkers zijn toegepast;
- de tank heeft het automatische HALON brandblussysteem;
- Britse rookgranaatwerpers;

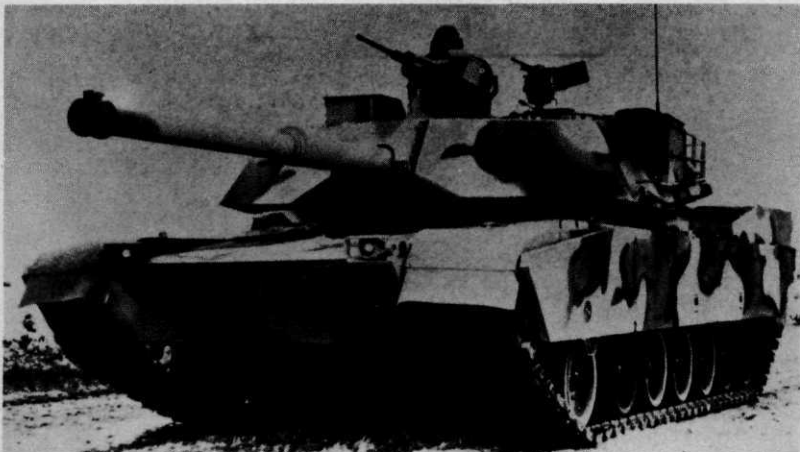
- coax M240 (MAG 58);

De volgende verbeteringen worden onder meer overwogen:

- eindaandrijvingen van de XM1;
- de kanonterugbrenginrichting van de XM1;
- nieuwe 900 pk motor en versnellingsbak;
- nieuwe hulpmotor.

Afb. 17 M60A3

Afb. 18 XM1 Abrams

Het gebruik van de M60A2

De OTAS van het bataljon is nagenoeg gelijk aan die van het bataljon uitgerust met de M60A1, uitgezonderd de onderhoudsgroepen.

Het bataljon kan hetzij organiek optreden, hetzij eskadrons of zelfs pelotons onder bevel stellen bij infanterie- of tankeenheden.

Het verschil in gebruik tussen het M60A2-bataljon en het M60A1-bataljon is niet essentieel, maar het M60A2-bataljon is vanwege de Shillelagh uitermate geschikt in het verdedigende gevecht, in het bijzonder voor:

- optreden als voorbataljon resp. optreden als algemene voorposten, en
- deelnemen aan de tegenaanval.

De XM1 Abrams (afb. 18)

De XM1 zal in de jaren '80 de nieuwe tank voor het Amerikaanse leger zijn. De ontwikkeling op zich is niet revolutionair. Technisch worden volgens de laatste stand van de techniek verbeteringen aangebracht, vooral bij de hoofdkenmerken van de tank.

Vuurkracht: automatische vuurregeling en stabilisatie; schieten zowel stilstaand als in beweging en bij duisternis.

Beweeglijkheid: grote snelheid, vermogen om te versnellen en snel van richting te veranderen.

Bescherming: samengestelde pantsering, laag silhouet, wendbaar en incasseringsvermogen.

BOEKEN

Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, dl 10, Het laatste jaar, door dr. L. de Jong, 1005 blz. in 2 banden, geïll. Uitg.: Staatsuitgeverij, Den Haag, 1980. Prijs: f 52,50.

Het allengs de voltooiing naderende standaardwerk over de geschiedenis van Nederland in de Tweede Wereldoorlog laat zich bepaald niet in enkele uren lezen. De veelheid aan gegevens die De Jong zijn lezers voorlegt, verdient een grondige bestudering; reeds eerder werd in deze rubriek getwijfeld aan de diepgang van hetgeen sommige recensenten over de kort tevoren – vaak enkele dagen slechts – aan de pers gepresenteerde delen wisten te vermelden. Het merkwaardige deed zich daarbij dan voor, dat vrijwel allen zich dan bleken te beperken tot een paar

capita selecta, die kennelijk de hoofdmoot hadden gevormd van een of ander stencil dat aan de pers was toegezonden. Het behoeft geen betoog dat een bespreking van een boek wel een andere benadering vergt dan het klakkeloos napraten van hetgeen schrijver en uitgever als verkoopargumenten hebben aangedragen.

Anderzijds is het nagenoeg onmogelijk, alles te verifiëren wat is verwerkt in een zo lijvig werk als het onderhavige. Toch lijkt dat wel gewenst, want helaas laat de schrijver nogal eens een steekje vallen. Dat is betreuenswaard, want naar dezerzijdse overtuiging werd hem destijds de opdracht verstrekt met het duidelijke oogmerk dat de huidige en latere generaties een wetenschappelijk verantwoord verslag zouden voorgelegd krijgen dat eens en voor al klaarheid zou

scheppen over wat goed was geweest, en wat fout. Maar, zoals reeds in de bespreking van het vorige deel werd opgemerkt (*Mil. Spect.* 149(1)(1980)49) heeft De Jong niet steeds de wetenschappelijke zorgvuldigheid betracht die hij toch had moeten in acht nemen. Integendeel, meer dan eens is gebleken dat hij zich heeft gebaseerd op een enkele bron, is afgegaan op hetgeen hij voor waar meende te kunnen aannemen nadat hij een enkele zegsman had geraadpleegd. In sommige gevallen zag hij zich dan ook verplicht, later met een rectificatie te komen. Vervelend, en onbegrijpelijk bovendien, is het dat dergelijke noodzakelijke herzieningen dan verschijnen in de tweede of volgende druk, en níét onder ogen komen van hen die de eerste uitgave bezitten. Het zou toch logisch zijn, te veronderstellen dat de gemiddelde koper van een volgend deel zijn aankoop uitsluitend doet omdat hij de vorige delen ook al in zijn bezit heeft. Ergo zou het invoegen van een „opgave van verbeteringen” op vorige delen zeer goed kunnen worden gedaan in een nieuw verschijnend deel. Een voorbeeld van een dergelijke, tussen wal en schip verdwijnende correctie is o.a. De Jongs erkenning

achteraf dat zijn schildering van de problematiek rond de vroegere kapitein van de generale staf I. L. Uijterschout te eenzijdig was geweest: in de eerste druk van deel 8 werd die subjectieve tekening gepubliceerd, de schoorvoetende rectificatie kwam echter de bezitters van dat deel niet onder ogen, tenzij men om onnaspeurlijke redenen alsnog ook de tweede druk zou aanschaffen en die met de eerste zou vergelijken om te zien of niet hier en daar een summier voetnootje was toegevoegd.

Het spreekt vanzelf dat dergelijke onzorgvuldigheden de waarde van dit standaardwerk doen dalen. De lezer verwacht immers een betrouwbaar relaas, en níet een persoonlijke interpretatie; om het even wie dan ook de zegsman was: het is en blijft toch de verantwoordelijkheid van de schrijver, te zorgen dat zijn verslag de werkelijkheid geen geweld aandoet. Reeds in de vorige bespreking werd dezerzijds in twijfel getrokken of De Jong terecht een rel had ontketend over de nagedachtenis van ZKH Prins Hendrik; de vraag kan worden gesteld of een eventuele amende daarover wellicht óók zal worden verdoezeld in een minuscuul kanttekeningetje in een herdruk. Dat zelfde kan men zich ook afvragen over de verbluffende onthulling dat het mislukken van de geallieerde operatie bij Arnhem in september 1944 tóch aan verraad te wijten zou zijn geweest. Andermaal beroept de schrijver zich voor dat oordeel op de gegevens die hem zouden zijn aange-reikt door één enkele man, te weten de Abwehr-majoor Kiesewetter (blz. 410 e.v.), die De Jong doet concluderen dat Arnhem inderdaad werd verraden, en wel „op 15 september 1944, door Lindemans, in Driebergen”.

Hoewel het uiteraard na de dood van de verrader niet meer mogelijk is het naadje van deze kous te weten te komen, moet toch worden opgemerkt dat de Britse geschiedschrijvers duidelijk een andere mening zijn toegedaan. En niet alleen dat: de blaam, die hun oorlogsheld Montgomery heeft ge-

troffen met het echec van Market Garden, heeft de Britse militaire deskundigen ertoe gebracht naastig te speuren of misschien niet èrgens een zondebok zou kunnen worden gevonden die zou kunnen worden beladen met de schade dat *hij* dat uitmuntende plan had doen mislukken. Tijdens een symposium over deze operatie, enkele jaren geleden gehouden door het Royal United Services Institute for Defence Studies in Londen, moesten de aanwezige experts erkennen dat het zogenaamde verraad van Arnhem een mythe was, waarvoor generlei bewijs kon worden geleverd. Daarbij moet worden bedacht dat deze Britse deskundigen hun onderzoeken wel degelijk hadden gericht op Abwehrmensen als die waarop De Jong zich baseert.

Wie derhalve mocht denken dat een nieuw aspect over Arnhem werd ontdekt, zij gewezen op het gevaar van een al te subjectieve oordeelsvorming indien de schrijver een interessante onthulling presenteert waarin hij weliswaar zelf kan geloven maar die hij niet met méér bronnen kan staven. Voor de lezers van dit deel 10 is dat jammer: het zou plezierig zijn geweest als het waar was — de Engelsen zouden het stellig toejuichen — maar nu het níet als een nieuw feit kan worden geaccepteerd, blijkt dat voor het overige helemaal niets nieuws wordt aangedragen. En dat is eigenlijk wel weinig, in meer dan duizend bladzijden. Het wachten is daarom op het volgende deel, en voorts op de eventuele rectificaties, dan wel op de samenvattende conclusies in het laatste deel, in de hoop dat die alsdan terdege gefundeerd zullen zijn. W. WALTHUIS

VAKPERS

Inzet van een Russische afdeling veldartillerie

Dit artikel is oorspronkelijk van de hand van de luitenant-generaal der artillerie A. M. Saposjnikov en in augustus 1980 gepubliceerd in *Voyenni Vestnik*. De auteur publiceert daarin zijn ideeën over de wijze van uitvoering van de mogelijke tactische opdracht aan de afdeling die ter ondersteuning van deze doorbraak aan een gemechaniseerd infanterie- dan wel tankbataljon is toegevoegd. Op te merken valt daarbij dat de hoofdtaak van de (waarschijnlijk) gemechaniseerde middelbare afdeling niet het uitschakelen van de infanterie in de steunpunten is maar veeleer het aangrijpen van de in het vak opgestelde pantserbestrijdingsmiddelen alsmede de voor de tegenaanval bestemde tankonderdelen.

Opm. Het is opvallend dat met geen woord over de sterkte noch de opdrachten voor artillerie-eenheden wordt gerept die meer in de diepte van het aanvalsvak de doorbraak moeten steunen.

Ten behoeve van het aanvalsplan wordt door de artilleriecommandant een vuurplan opgesteld dat echter zó soepel van opzet en uit-

Deze rubriek bevat uittreksels uit binnen- en buitenlandse publikaties. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot een juiste weergave van de inhoud van de artikelen.

voering moet zijn dat onmiddellijk en onder terzijdestelling van alle andere opdrachten nieuw onderkende opstellingsplaatsen van pantserbestrijdingsmiddelen kunnen worden bestreden. Met het oogmerk de coördinatie van vuur en beweging zo goed mogelijk te doen verlopen, worden de commandoposten van de infanterie resp. tankeenheid en de afdeling artillerie naast elkaar geplaatst. Het aanvalsvak met een breedte van 1,5 à 2 km wordt duidelijk aangegeven doch niet nader wordt ingegaan op de problematiek van de doorschrijding en de overneming gevechtscontact, terwijl het innemen van afwachtingsgebieden en gereedstellingen alsmede het uitvoeren van de nodige bevelen slechts summier worden aangegeven.

Voor wat betreft de organisatie en uitrusting van de vijandelijke (NAVO) strijdkrachten gaat de auteur uit van het Amerikaanse gemechaniseerde infanteriebataljon. Dat doet hem veronderstellen dat per strekkende kilometer frontbreedte ongeveer 50 pantserbestrijdingsmiddelen zullen zijn opgesteld op basis van de verdeling 6 maal Tow voor de grotere schootsafstanden, 20 maal Dragon voor de middelbare en 35 lichte pantserbestrijdingsmiddelen voor de korte schootsafstand. Verondersteld wordt voorts dat de Tow en de Dragon zodanig worden opgesteld dat flankerend vuur uit goed gedekte opstellingen kan worden uitgebracht hetgeen ertoe leidt dat opsporing door artilleriewaarnemers eerst na een grondige terreinstudie en onder toepassing van veel fantasie mogelijk is. De aanwezigheid van mijnenvelden wordt wel aangestipt maar niet nader genoemd. Hetzelfde geldt voor de luchtsteun aan de grondtroepen en de luchtdoelbestrijding.

Het gemechaniseerde infanterie resp. tankbataljon vormt het eerste echelon van het regiment en moet zowel de inbraak als de doorbraak in het vak uitvoeren. Een zware mortiercompagnie wordt daarbij onder bevel gesteld terwijl in het geval van een infanterie-eenheid

ook nog een tankeskadron ter versterking wordt toegevoegd. Over te leveren luchtsteun aan grondtroepen worden geen gegevens verstrekt. Dat geldt ook voor de luchtdoelbestrijdingsmiddelen, en de aanwezige mijnenvelden zijn slechts aangestipt maar niet verder besproken.

Tijdens de aanval zal de afdeling een groot aantal concentraties moeten afgeven ter rechtstreekse ondersteuning van de gemechaniseerde infanteriecompagnieën (veelal op BMP 76) dan wel de tankeskadrons die gewoonlijk à cheval van de aangegeven aanvalsweg zullen optreden met een tankeskadron als eerste echelon en een gemechaniseerde infanteriecompagnie als bataljonsreserve. Daartoe worden bij de manoeuvre-eenheden tot op compagnies- resp. eskadrons niveau artilleriewaarnemers dan wel liaisonofficieren ingedeeld. In het gedachte verloop van de gevechtshandelingen zoals de Russische auteur dat ziet, zal ongeveer 4½ uur nadat de artillerie met de voorbereidende beschieting is begonnen de inbraak met de daarop volgende doorbraak als geslaagd kunnen worden beschouwd zodat de afdeling batterijgewijs van stelling zal kunnen veranderen.

Het is interessant dat in de Russische gedachtegang de tegenstander (NAVO) wordt geacht op dat moment zijn brigadereserve in te zetten, bestaande uit een totaal van 70 tanks en andere pantservoertuigen. Deze tegenaanval wordt door middel van vuur tot staan gebracht. Daartoe wordt een geïntegreerd vuurplan opgesteld en uitgevoerd waaraan behalve de afdeling en de zware mortiercompagnie ook de gemechaniseerde infanteriecompagnieën dan wel tankeskadrons deelnemen. Uiteraard wordt de (NAVO) tegenstander als gevolg van dat gezamenlijk uitgebrachte vuur vernietigd. De bataljonscommandant heeft inmiddels zijn bataljonsreserve aangetrokken en begint onmiddellijk „op de puinhopen van de verslagen tegenstander” met de zuivering van het terrein. Fris en nog

ongeschonden volgt daarna het 2e echelon van het regiment teneinde de aanval voort te zetten; en passant worden door de afdeling nog een paar rookgordijnen gelegd teneinde aan in de diepte opgestelde vijandelijke wapensystemen het „zicht” op dit gebeuren te ontnemen.

Opm. Geen woord wordt in het artikel gewijd aan de te verwachten eigen (d.w.z. Russische) verliezen. De gedachte daaraan schijnt te worden verdrongen en krijgt althans in de officiële vakliteratuur nauwelijks aandacht.

En zo lukt het generaal S. een inbraak, gevolgd door een doorbraak, te forceren in een zwaar verdedigd vak van ca. 2 km breed en ca. 10 km diep in globaal 6 uur. Ogenscheinlijk wel een zeer optimistische veronderstelling die echter niet zo ver van de realiteit af staat indien vuur en beweging goed worden gecoördineerd en indien de artillerie van de hoofdmacht, ruwweg 200 schietbuizen per strekkende kilometer frontbreedte in het aanvalsvlak, mede ter ondersteuning wordt ingezet. Bovendien moet rekening worden gehouden met het plaatselijke luchtoverwicht van de Russen en met de inzet van hun gevechtshelikopters met name tegen de pantserbestrijdingsmiddelen Tow en Dragon.

H. Nolte – Einsatz eines sowjetischen Artilleriebataillons. *Kampftruppen/Kampfunterstützungstruppen* (1981)(3).

J. W. M. VAN DER HORST, kol art b.d.

MS
150